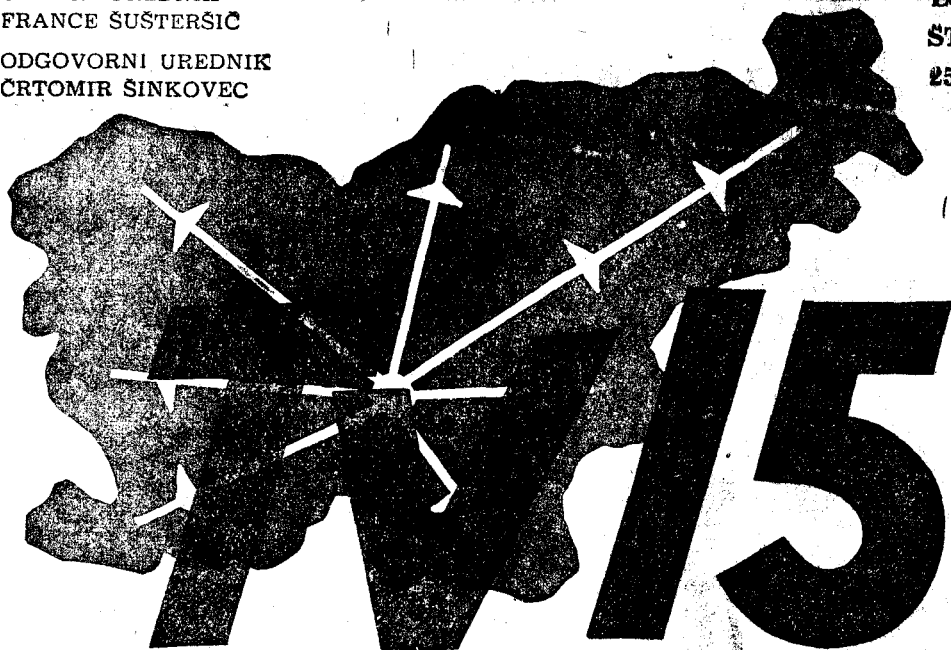

GLASILO ZVEZE ZDRUŽENJ BORCEV NOV SLOVENIJE

Plenarna seja zveznega odbora ZZZB NOV

Predsedstvo zveznega odbora je na svoji seji, ki je bila 11. januarja, sklenilo sklicati drugo plenarno sejo zveznega odbora Zveze združenj borcev NOV Jugoslavije. Ta seja bo 9. februarja in zanjo je določen tale dnevni red:

1. Pereče socialno-gospodarske zadeve udeležencev NOV;
2. Zadeve lista »4. jul«;
3. Nekateri problemi književne ustvarjalnosti z vsebino iz NOB za otroke in mladino, ugotovljeni na lanskem »Kurirčkovem festivalu« v Mariboru;
4. Obeleževanje 25-letnice vstaje;
5. Volitev delegatov — predstavnikov ZZZB NOV za VI. kongres Socialistične zveze;
6. Pooblastilo predsedstvu zveznega odbora, da v sporazumu z republičkimi odbori ZZZB NOV sklepa o članarini v združenjih;
7. Predlogi za kadrovske spremembe v zveznem odboru in njegovem predsedstvu.

Obračun in program mednarodne in zamejske dejavnosti ZZZB NOV Slovenije

V sklepih V. kongresa ZZZB NOVJ je odmerjeno vidno mesto in tudi precej prostora mednarodnemu sodelovanju bivših borcev in njihove organizacije. Ti sklepi imajo vsekakor svojo močno podlago predvsem v dosedanjih uspehih dela zveznega odbora na tem območju, pa tudi v dosednji mednarodni in zamejski dejavnosti predsedstva ZZZB NOV Slovenije.

cent moskovske univerze, zgodovinar, ki zbira podatke o udeležbi sovjetskih državljanih v NOV in POJ in Jugoslovancih, ki so sodelovali v Rdeči armadi. Tudi eden prvih partizanov ruskega bataljona pri IX. korpusu nas je obiskal. Med gosti naše zveze iz tujine sta bila dva vodilna člana Zveze odporniškega gibanja iz Francije.

V naslednjih mesecih sledijo obiski dveh predstavnikov avstrijskega bataljona v sestavi NOV in POS, štirih članov odprdniškega gibanja iz Holandije, ki so prinesli 1000 čebulic tulipanov za partizanske grobove, predsednik občine St. Marie iz Francije, a delegacije nekdanjih naših internirancev so obiskale grobišča v italijanskih taboriščih v Reniciju, Gonarsu in Viscu ter v nacističnem taborišču v Neungame.

Med zamejsko sodelovanjem in stike naših organizacij z organizacijami borcev iz sosednih držav sodelujoči tudi medsebojni obiski borcev iz obojih krajev. Tako je štirčlanska skupina iz Lendave obiskala nekdanje taborišče in grobišče v Sarvaru v LR Madžarski, kjer je umrlo 1200 Jugoslovancev. Velike proslave prekmorskih brigad v Ilirski Bistrici se je udeležila 12-članska delegacija ANPI in 495 pripadnikov teh brigad z območja Trsta, Gorice in Udine. Proslavi 20-letnice osvoboditve Begunj je prisostvovalo tudi 140 članov ANPI iz Trbiža, Udine in Trevisa.

(NADALJEVANJE NA 3. STRANI)

Maribor na prvem mestu

Decentralizacija visokega šolstva je prav gotovo eden od elementov, ki bodo vplivali na socialni sestav visokošolcev in bo le-tega približala socialnemu sestavu naroda. To potrjuje že podatek iz mariborskih visokih šol, kjer je 54 odst. študentov delavskega ali kmečkega porekla, medtem ko je ta odstotek na nekaterih jugoslovanskih univerzah le 14 in največ 35 odstotkov.

Narobe svet

Od skupno 808 tisoč aktivnih prebivalcev v Sloveniji, ki imajo otroke, je 63 % kmečkega nekvalificiranega delavskega prebivalstva, medtem ko je uslužbenec le 13 %. Podatki pa govorijo, da študira na fakultetah več kot 6 % študentov iz uslužbenških družin.

Izključili so ga iz komiteja

Na seji občinskega komiteja ZKS v Gornji Radgani je bil zaradi nekaterih osebnih slabosti iz zvezi s svojim delom izključen iz komiteja in razrešen dolžnosti sekretarja Milan Koren. Seji komiteja so prisostvovali tudi vsi sekretarji osnovnih organizacij ZKS radgonske občine, ki bodo z vzroki za ta odločni ukrep seznanili vse člane ZKS.

Ne morejo si privoščiti strokovnjakov

Delavski svet Elektro Celje je brez pomislekov odslavljal svojega štipendista, ki se je po končanem prvostopenjskem študiju na tehnični fakulteti oglašil v podjetju za voljo dela. Motivacija odslavlja: zaradi gospodarske reforme si ne morejo privoščiti novih strokovnjakov.

Preveč sestankov

Več kot desetkrat smo na raznih forumih razpravljali o istih zadevah in z istih izhodišč, je nedavno potožil eden izmed poslancev. Ta poslanec v svojem mnenju prav gotovo ni osamljen. Tudi sicer lahko zadnji čas marsikje slišimo precej glasne in razmeroma dramatične ugotovitve, da je naše družbeno življenje preveč obremenjeno s sestanki.

Ne gre, da bi podrobneje opisovali lanskoletno dosežke te oblike dejavnosti, marveč hočemo le ob določenih dejstvih podčrtati njihov pomen in veljavo. Saj je samo lani SR Slovenije

V aprilu je bilo več proslav 20-letnice osvoboditve koncentracijskih taborišč. V Osvietcu se je proslava udeležilo 34 bivših jugoslovanskih internirancev, v Buchenwaldu 29, v Ravensbrücku ter Sachsenhausen 65 nekdanjih zapornikov. Ta mesec sta se dva oficirja pri I. avstrijskem bataljonu v NOV in POS udeležila proslave 20-letnice osvoboditve, ki jo je na Dunaju priredilo Združenje avstrijskih borcev odpora in žrtve fašizma.

Na vsakoletno srečanje v nekdanjem nacističnem taborišču pod Ljubljano je letos prišlo 66 nekdanjih francoskih internirancev. Delegacija ZZZB NOV se je v juniju udeležila proslave zmage odprdniškega gibanja v Panesi — provinca Genova v Italiji, kongresa odprdniškega gibanja v Zahodni Nemčiji v Duisburgu, a pa povabilo sovjetskega komiteja vojnih veteranov je posebna delegacija obiskala Moskvo in Leningrad. Partizanski invalidski pevski zbor (65 članov) iz Ljubljane je sodeloval na proslavi 20-letnice osvoboditve Holandije.

Indija je dobila novega vodjo. Indira Gandhi, hči predzadnjega indijskega predsednika Džavaharlala Nehruja je kot predsednica vlade Indije edina na tem položaju v svetovni politični areni. Že pri dvajsetih letih je stopila v vrste borcev za neodvisnost Indije. Sedaj, ko pišemo osemnajsto leto neodvisnosti države na indijskem polotoku, lahko zatrdimo, da bo 470 milijonov Indijcev pod njeno odločno in preudarno roko še naprej stopalo po poti, ki jo je začrtal tvorec sodobne Indije Nehru z načeloma socializma znotraj države in nevezanja v zunanji politiki. Indira Gandhi bo kot posebitev mlade generacije in politik visokih moralnih kvalitete in znanja v indijsko družbeno življenje vnesla mnogo novega in naprednega, posebno še v proces družbenega uveljavljanja žena.

Zdaj ko so za nami že prvi koraki gospodarske reforme, se marsikdo sprašuje, kaj se nam obeta v letošnjem letu, kakšen bo naš gospodarski razvoj, kako bo vplivalo izvajanje reforme na življenjsko raven ipd. Oglejmo si torej predvidevanja za leto 1966, kot se zrcalijo v razpravah in sklepih Zvezne ljudske skupščine.

Kakor vemo, je edina realna osnova za dvig življenjskega standarda povečanje produktivnosti. Če naj se torej realni dohodki naših delovnih ljudi stabilno povečajo, je potrebno najprej stabilno povečati produktivnost, hkrati pa obdržati vse veje potrošnje — zlasti investicijske — v mejah, ki ne bi omajale te stabilnosti.

kazal, da so novi gospodarski ukrepi že rodili sadove zlasti na področju blagovno-denarnih odnosov, zunanjetrgovinske menjave in produktivnosti. Proizvodnja se je povečala, ne da bi bila podjetja zaposlila novo delovno silo. Podatek, da je bil odstotek povečanja produktivnosti v zadnjih mesecih lanskega leta večji kot v zadnjih mesecih leta 1964, nam je naznanil prve uspehe gospodarske reforme.

Začeli so varčevati

V organih pokrajinske skupščine in izvršnega sveta Kosova in Metohije sta izšli prava senzacija dve pesmi, s katerima dva odbora družbeno-političnih organizacij obveščata sekretariat za finance, da se za letošnje odredke dotaciji. Prvo pismo je poslal Pokrajinski odbor Zdrženja upokojencev za Kosovo in Metohijo.

Kdo naj bo član Društva književnikov?

Po novem osnutku statuta Društva slovenskih književnikov naj bi nove člane sprejemal društveni odbor na predlog tričlanske komisije. Pogoji naj bi bili: umetniška vrednost kandidatih del, vse doslej niti člani niti javnost niso bili seznanjeni, po kakšnih kriterijih je ta komisija ugotavljala umetniško vrednost posameznika. Ne vem, koliko novih članov je bilo lanske leto sprejetih v društvo. Ne vem, kakšni so bili kriteriji za sprejemanje. Zdi se mi, da so bili različni za različne ljudi. Nekdo je denimo napisal šest knjig, a ni član, drugi pa so napisali nekaj člankov — in so bili sprejeti.

To bi bilo potrebno marsikje

Okrajine in občinske tržne inšpekcije so pri kontroli oblikovanja cen ugotovile, da so nekatera trgovinska podjetja v kragujevškem okraju zaračunavala za 400 do 1500 starih dinarjev višje cene za šivalne stroje. Takoj je bil izdan odlok, da znižajo cene na dovoljeno višino, oškodovanim kupcem pa vrnejo denar.

Tudi zaposleni bi radi v tujino

Po podatkih zavoda za zaposlovanje v Murski Soboti je v tem zavodu vložilo prošnjo za zaposlitev predvsem v Avstriji 4.755 oseb, kar je za 371 več kot v letu 1964. Manjša je bila v lanskem letu za nimanje za zaposlitev v tujini med kmečkim prebivalstvom, narašča pa zanimanje za zaposlitev v inozemstvu med onimi, ki so v delovnem razmerju.

O nečem »nepomembnem«

Nisem si mogel kaj, da ne bi interveniral. Dejal sem jima, naj malce pazita na svoje besede, da to ni... A še nisem dokončal stavka, ko me je prvi dobesedno »dotokel«: »Vi pa tiho bodite. Govorili boste tedaj, ko vas bom kaj vprašal! Obnemel sem. Vsi smo obnemeli. Kupci in prodajalci. Seje ko sta mladeniča odšla, je prodajalca resignirano dejala: »Oh, ne veste, koliko takih in podobnih moramo požreti skoraj vsak dan. In to večina od mladih ljudi. Starejši lepo disciplinirano čakajo, da so postreženi, tem pa ni prav, če jim že na vratih ne rečeš: »Kaj želite?« Več kot delati pa res ne moreva s kolegico in konec koncev si pošteno služiva svoj kruh. Nisem nisem rekel, ko pa sem nejevoljen zapustil trgovino, se mi je v mislih porodila kopica različnih vprašanj... S kakšno pravico vendar sta mladeniča žalila in »solila« panel prodajalkama, ki pravzaprav delata in si z delom služita svoj vsakdanji kruh? Če je nista bila sposobna nuditi jima kako dobro besedo, naj bi bila raje tiho. In konec koncev, s kakšno pravico sta si privoščila (to si bržčas pogostje privoščita) take vrste »junaštvo«?

Občanovi zapiski

Ne gre naposled za osamljen primer. Takih primerov sem že doživel več. Bržkone ste jih tudi vi! Zdi se mi, da kljub vsem mogočim reformam, pedagoškim prijemom in kruti stvarnosti — DELO (pisano z velikimi črkami!) še vedno ni dovolj spoštovano. In to prav pri delu mladih ljudi, od katerih naposled pričakujemo v prihodnje nemalo napredov in truda! In ne nazadnje — gre tudi za povsem človeški odnos. Za vzgojo!

Naj nadaljujem to svojo misel... Mi ne znamo nekemu reči — prosim! Ali se nam zdi ta besedica tako ponižujoča in za smeti?

■ Dobim vabilo:

■ Pozivate se, da se udeležite... ■ »Opozarjamo vas, da se morate zglasiti...«

■ Nikjer besediče »prosim«, ali pa (oh, to je še težje!) — hvala!

Ne vem zakaj, toda ti vsakdanji odnosi med ljudmi, med občani, med običajnimi organi in samoupravljalci in tako naprej, so tako neznanjsko hladni, da človeku vzbude srh v kosteh. Ali se je mar tako težko zahvaliti za storjeno uslugo? Je mar tako težko prositi za uslugo? To ne razkriva med ljudmi zgolj nekega človeškega odnosa, ki bi ga naj vsaj naša družba negovala do skrajnosti, pač pa tudi mero lepega vedenja.

Trdno sem prepričan, da reforma ne pomeni le odstotkov, diagramov, števil, referatov, pokazovalcev storilnosti in ne vem še česa. To je tako imenovana podlaga, na kateri naj bi gradili še boljše medsebojne odnose, še tesnejše stike. To je podlaga, na kateri naj bi se močnejše negovali odnos do dela, spoštovanje do dela. Pa tudi prijaznost!

Naposled, stari izrek:

»Lepa beseda vedno lepo mesto najde!«

IZTOK AUSEC

Na vietnamskih bojiščih je bilo štiri dni mirno. Vietnamci so praznovali začetek svojega novega leta in osvobodilna fronta se je štiri dni vzdržala ofenzivnih akcij na celotnem južnovietnamskem ozemlju. V Saigonu so medtem aretirali nekaj oficirjev, osumljenih, da so kovali zaroto proti režimu vice-maršala Kyja. Opazovalci menijo, da bodo Američani kmalu nadaljevali z bombardiranjem Vietnama. Johnson bo za vojno v Vietnamu letos dobil 14 milijard dolarjev (ali 175 milijard novih dinarjev)...

Jugoslavijo je obiskala delegacija svetovne sindikalne federacije. Člani delegacije so se seznanili z vlogo in dejavnostjo jugoslovanskih sindikatov in se z jugoslovanskimi sindikalnimi voditelji pogovarjali tudi o perečih problemih mednarodnega sindikalnega gibanja.

Na kakšna tla je padlo seme sporazuma med Indijo in Pakistanom v Taškentu, Pakistanski zunanji minister Zulfikar Ali Buto pravi, da taškentska deklaracija sama po sebi ne pomeni spremembe in pakistanskih odnosih do Indije, temveč le obnovitev pogovorov med državama in dodaja, da deklaracija ne more odpraviti ali preprečiti spopada, če se bo krivica glede Kašmira in Džamuja še nadaljevala. Indijski zunanji minister Svaran

Dogodki tedna

Sing'pa v zvezi z deklaracijo daje mnogo bolj spodbudne izjave. Pravi, da taškentska deklaracija začenja novo obdobje v odnosih med obema državama. Do kod bodo šla nasprotja med izjavami pakistanskega in indijskega zunanjega ministra? V Pakistanu, v Lahoru, so študentje skušali organizirati javni shod v protest proti taškentski deklaraciji o normalizaciji indijsko-pakistanskih odnosov. Kaže, da bo Kašmir še nekaj časa jabolko spora med velikima sosedama. Ajub Kan je že odpotoval v zahodne pokrajine Pakistana, da pomiri demonstrante.

V Moskvo se je vrnila sovjetska partijsko-vladna delegacija, ki se je pod vodstvom Leonida Brežnjeva mudila na obisku v Mongoliji. Z istim letalom se je vrnila tudi delegacija SZ, ki je pod vodstvom Aleksandra Šelepina obiskala DR Vietnam. Pogovori Brežnjeva so bili nadaljevanje koristne izmenjave mnenj med obema državama iz lanskega leta. Mnogo pomembnejše je bilo Šelepino poslanstvo v Vietnamu. V Hanoju je izpričal pripravljenost SZ, da bo še bolj pomagala Vietnamu, če bodo Američani ponovno pričeli bombardirati ozemlje Severnega Vietnama in če bodo razširili vojaške operacije.

Moskvo je uradno obiskal japonski zunanji minister Ecsaburo Išina. Njegovemu obisku pripisujejo v Moskvi velik pomen. Opozarjajo na dejstvo, da so bili v poslednjih letih ustvarjeni pogoji za dobre sosedske odnose med SZ in Japonsko ter pravijo, da bo ta obisk prispeval k poglobitvi sodelovanja med obema državama. Ecsaburo Išina je prvi japonski zunanji minister, ki je prišel na uradni obisk v SZ potem, ko so pred desetimi leti obnovili diplomatske odnose med obema državama.

Na jugu Sudana se še vedno razplamteva boj. Sudanski minister za notranje zadeve je že večkrat pozval upornike na jugu, katerih število stalno narašča in se oborožuje z modernim avtomatičnim orožjem, naj se prenehajo bojevati in se predajo oblastem ter varnostnim silam. Notranji minister je tudi izjavil, da si bo vlada na vso moč prizadevala zadušiti gverilsko gibanje na jugu in uvesti red in mir v vseh treh južnih pokrajinah. Tam namerava vlada aprila izvesti volitve.

Kljub prepovedi javnih demonstracij je več sto študentov demonstriralo pred indonezijskim zunanjim ministrstvom v Džakarti. Zahtevali so, naj odstranijo nesposobne ministre, ki so krivi za težak gospodarski položaj. Ob tej priložnosti je Sukarno dejal: »Slabega položaja niso krivi ministri, temveč neokolonializem. Sem vodja revolucije. Kdor hoče, naj mi sledi. Ne počenjajte nepremišljenih dejanj!«

Poskus pomiritve med Francijo in ostalimi članicami EGS ni uspel. Dvodnevna konferenca ministrov šestih držav EGS v Luksemburgu je uspela le v tem, da je preprečila razpad EGS. Na konferenci je Francija v desetih točkah postavila zahteve, katerim ostale članice ne mislijo ustreči. Nov sestanek ministrov šestih držav EGS bo 28. in 29. januarja. Opazovalci menijo, da tudi ta sestanek ne bo uspel ter da je zahodnoevropska gospodarska integracija še vedno v hudi krizi.

Francoski preiskovalni sodnik Zollinger je izdal mednarodni ukaz za aretacijo maroškega notranjega ministra generala Ufkirja, šefa policije majorja Dlimija in funkcionarja varnostne službe Štukija, ki so sodelovali pri ugrabitvi vodje maroške opozicije Ben Barke. V francoskih političnih krogih odkrito govorijo, da utegne zadeva pripeljati do prekinitve diplomatskih odnosov med Parizom in Rabatom.

Rodezijski samodržec Ian Smith je pripravljen začeti pogovore z Veliko Britanijo pod pogojem, da bodo »konstruktivni«. Kaj si pod konstruktivnostjo zamislija Ian Smith? Britanska vlada odklanja kakršne koli pogovore z njim na podlagi rodezijske neodvisnosti. Premier Ugande Milton Obote je izjavil, da ni nikoli verjel v uspešnost gospodarskih sankcij proti Smithovemu režimu. Južna Rodezija namreč še nadalje dobiva petrolejske proizvode. Predsednik Tanzanije Julius Niereere pa je dejal, da bo morala britanska vlada jasno povedati, da bo po padcu Smithovega režima prenesla oblast na večino južnorodezijskega prebivalstva. V Londonu pričakujejo, da bo Smith izgubil oblast do spomladi, ker so prepričani, da ga bodo ugnali z gospodarskimi in finančnimi povračilnimi ukrepi. O uspešnosti slednjih pa mnogi dvomijo, ker bodo rodezijski rasisti dobili pomoč od Južne Afrike in Portugalske.

Izolitev Indire Gandhi za novega premiera Indije pomeni preokret v indijskem političnem in družbenem življenju. Indira Gandhi je zasedla novi položaj kot kandidatka naprednega krila kongresa in kot politična delavka, znana po svojih naprednih zamislih, po zvestobi politiki Džavaharlala Nehruja. Pričakovati je, da bo Indira Gandhi mnogo prispevala k napredku indijske družbe ter se borila za enakopravne odnose med narodi, zavzemala za mir in proti atomski oborožitvi in pripomogla k indijski politiki nevezanosti.

Naše uredništvo je prejelo pismo, ki ga je napisal Franc Mekinda iz Stor pri Celju. V njem obširno piše o svojem življenju pred prvo svetovno vojno, med obema vojnoma in med zadnjo. Piše, kako je služil pri orožništvu na Koroškem pred plebiscitom, nato pa v Celju, kjer je ostal do leta 1941. Nemci so ga zaposlili kot brezplačnega tolmača, nato pa so mu dajali nekakšen honorar. Kot tak je začel pošiljati obvestila prvim partizanom leta 1941 poleti in jeseni preko določenega človeka. Dne 28. oktobra 1941 je sestra nekega partizana, ki je bila nemška vohunka, izdala kraj, kjer so bili partizani. To je bilo pri Antonu Stojanu v Brožinski vasi. Mekinda je o tem obvestil partizane, ki niso prišli tja in so Nemci ostali praznih rok.

Priznanje tistemu, ki ga zasluži

Aktivista, ki je Mekinda z njim sodeloval, pa so izdali drugi. V celjskih zaporih je tudi sam klonil pod pritiskom in povedal tudi za Mekinda in njegova obvestila. Skupno se je znašlo v ječi 13 oseb, med njimi tudi Mekinda. Zavedal se je, da mu bo trda predla, zato je žena naredila prošnjo za pomilostitev naravnost na Državno pisarno v Berlinu, ker so ji tako svetovali prijatelji. V okupiranih deželah so namreč navadno pse take in podobne prošnje romale v koš.

Mekindo so Nemci aretirali 13. novembra 1942 in ga že čez 10 dni odpeljali v Maribor. Bil je med na smrt obsojenimi. Morda bi bilo naštevanje vseh podrobnosti za bralce preveč dolgočasno, žena je hodila okoli in prosila, vmešala se je nemška birokracija in izvršitev smrtne obsodbe nad Mekindo so od-

Pisma iz naših krajev • Pisma iz naših krajev

PRAZNIK MARIJE PAVLIN

Pred dnevi je praznovala svoj 83. rojstni dan Marija Pavlin iz Vaš pri Medvodah. Dva njena sinova in dve hčeri so bili v partizanih. Sin Jožko je padel spomladi 1943 na Predmeji na Primorskem. Starejša hčerka Marija je bila terenska delavka na območju Medvod. Njen mož Janez Arhar je bil ustrelen spomladi 1942 kot talec. Tudi najmlajša hčerka Tina je delala za NOB kot terenka v Trzihu, sin Ivan pa je vso vojno preživel v ujetništvu in je sedaj popoln invalid.

Mariji Pavlin kličemo še na mnoga zdrava leta!

Pismo iz Poljan pri Dolenjskih Toplicah

»Prosimo, če bi objavili naš pismo, v katerem se želimo zahvaliti nekdanjim kurirjem in ljubljanskim delovnim kolektivom, med njimi tudi »TV 15«, ki imajo patronat nad našo šolo,« se pričeli pismu in borci iz Poljan pri Dolenjskih Toplicah v svojem pismu.

Lani meseca maja se je pionirski odred osnovne šole Poljane poimenoval s »TV 15«. Nekdanji partizanski kurirji terenske veze 15 (od tod ime našega lista) so odkrili spomin-skoploščo kurirjem v Občicah. Pionirji so ponosni, ker nosijo ime te znane kurirske postaje ter tudi zato, ker kurirje sedaj dobro poznajo.

Tovariš Maks Burger, nekdanji kurir, je dal pobudo, da so delovni kolektivni zavoda »Borec«, hotela »Turista« in podjetja »Slovenija-avto« prevezli patronat nad šolo v Občicah. Ljubljanski kolektivni so se resno zavedli svoje pokroviteljske vloge: šolsko knjižnico so obogatili z nad sto lepimi knjigami, pridali še radioaparata z gramofonom in zbirko plošč PIPZ, sliko tovariša Tita, diaporo in zbirko filmov z diapozitivi, fotografski aparat s šestimi

filmi ter skodelice in žlice za šolsko kuhinjo. Vsak učenec je prejel knjigo »Mi, otroci vojne«, vezan letnik »Kurirčeka« in paket s šolskimi potrebščinami in slaščicami.

»Vsi obiski, ki ste nam jih priredili, so bili nadvse prisrčni,« so napisali pionirji iz Občic. »Tovariši, ki so nas obiskali, so postali naši stalni prijatelji. Ob vsakem obisku se skupaj fotografiramo in slike nas bodo vedno spominjale na doživljanje z našimi kurirji in skrbnimi kolektivci. Ko so nas tovariši iz Ljubljane zadnjikrat obiskali na dan JLA, smo jih povabili na ponovno srečanje spomladi. Z nami bodo prebrali nekdanje kurirske poti in tako spoznali naše kraje. Vezji z njimi se bodo še okrepile in tudi prebivalci na-

ših vas bodo poskrbeli, da se bodo naši znanci dobro počutili med nami.

Primer ljubljanskih podjetij in pa nekdanjih kurirjev je svetel zgled, kako bori in podjetja skrbijo za preprek učenec. Z dragimi, toda nepotrebnimi učili so ublažili pomanjkanje na tem področju.

Poizvedujemo

Meseca oktobra 1941 so prišli v nam trije partizani. Eden izmed njih je bil pokojni Viktor Umek iz Trbovelj, imeni in priimka drugih dveh pa smo že pozabili. Od nas so odšli čez Savo na Dolenjsko. Eden izmed drugih dveh nas je avgusta 1945 obiskal. Po činu je bil major, doma pa je bil iz Maribora.

Prosim, da se preživeli tovariši oglasi in nam pošlje svoj naslov.

Pepca Lapornik
Breg 27 pri Zidanem mostu

• Voglje:

Skupščina združenja borcev iz Vogelj se je udeležila preko 80 odstotkov članov. Iz poročil, prebranih na skupščini, je razvidno, da je bila organizacija v preteklem letu dokaj delavna. 20. obletnico osvoboditve je počastila z odkritjem spomin-skoplošč padlim borcem na gasilskem domu v Prebačevem. Borci pravijo, da imajo svojim padlim tovarišem posvečene štiri spomin-skoplošče in tri obeležja: željo postaviti še osrednji spomenik padlim poginim se je razprša živahna razprava. Kmetje - borci so vpraševali o stvareh, ki jim še niso povsem jasne, odgovarjal pa je tovariš Vinko Kepić.

J. O.

• Šentjur pri Celju:

Na redni letni skupščini ZROP občine Šentjur pri Celju so ugotovili, da so lani dosegli najlepše uspehe pri vojaško-strokovnem izobraževanju članstva. Razen predavanj, ki so bila v Šentjurju, Dobju in Planini pri Sevnici, so pričeli taktično-orijski pohod v okolici Šentjura. Na povelje komande garnizije JLA Celje so se udeležili priprav in izvedbe vojaških vaj. Njegov predstavnik Darinko Vrečko se je udeležil republiškega taktično-orijskega pohoda in zasedel šesto mesto. Posebno pozornost so posvečili predvojaški vzgoji. Pri testiranju članstva so zabeležili povprečno prav dober uspeh. Nekoliko slabši bili pri poznavanju zgodovine NOB.

M.

V letu 1944 sem pomagala pri prehrani partizanske bolnišnice, ki je bila v bližini kmetije po domače pri Bežaku v Kumenju, Lovrenc na Pohorju. Trije tovariši so k meni prihajali po kruh, ki sem ga spekla. Eden izmed njih je imel partizansko ime Bratina, za ostala dva pa ne vem. V luč prosim vse tri, da mi sporočijo svoje naslove. Tovariši potrebujem kot priče za ureditev svoje pokojnine.

JUSTA VAJS,
Hudi kot 17,
Ribnica na Pohorju

Iščem tovariša Pavla Baloha, ki je nekdanji bival v Celju; kje pa živi danes, ne vem. Tovariša Baloha potrebujem kot pričo o svoji udeležbi v NOB.

JOZE KOVACIC,
Ankan 56

Stefan Prevornik, rojen 25. 11. 1913, stanujoč v Zablaku 21, p. Laporje, išče priče, ki bi potrdili, da je bil v NOV ranjen kot deseter mnerske čete 13. SNOUB Mirka Bradiča dne 1. 11. 1944 v borbi z Nemci v Smartnem v Zg. Savinjski dolini. Imena naštetih funkcionarjev mnerske čete nam je posredoval Institut za zgodovino delavskega gibanja: Simon Grudnik, komandir čete Rudolf Jevšek, namestnik komandirja, Franc Zagar, politkomisar, vodnika Alojzij Kuknar in Janez Friskovec ter deseterji Karel Černovsek, Janez Hožner in Stefan Prevornik. Navedeni tovariši, javite se!

Tovariš Anton Končnik, rojen 4. 12. 1920 na Slovenskem Javorinku na Gorenjskem, je bil borec Dolomitskega odreda 1. bataljona 2. čete, katere komandir je bil tovariš Svaran iz Horjula. Končnikovo ilegalno ime je bilo Aleš. Ko je bil v brigadi, so ga belogardisti ujeli in ga odpeljali v Ljubljano v sem-petrovo kasarno. Po 14 dneh so ga odpeljali v Begunje, od tam pa v Nemčijo. Tovariš Končnik prosi svoje nekdanje bojne tovariše, ki so 25. 3. 1943 bili v Dolomitskem odredu nad Brusovo vasio pri Dobravi, da mu sporočijo svoje naslove, ker rabi priče za ureditev posebne delovne dobe. Njegov naslov: ANTON KONČNIK, Ribno 64 - Bled

Vlasenko Peter Trofimovič, Kljev 105, Prospekt voosodnenija, dom 37, kv. 34, SZ, se je obrnil na našo ambasado v Moskvi s prošnjo, da bi mu pomagali poiskati tovariša Ivana Česnovarja. Med vojno sta bila skupaj v 3. bataljonu Kozjanskega odreda. Česnovar je bil mitraljezec, Vlasenko njegov pomočnik. Kot se spominja, je bil Česnovar doma iz nekega kraja ob Dravi. Vlasenko bi si rad s Česnovarjem dopisoval.

Jože Krošelj iz Dramlje 17 na Bizeljskem, rojen 29. VI. 1899, prosi tovariša iz Sevnice ali okolice, naj mu sporoči svoj naslov. Skupaj z njim je bil v nemškem taborišču MÜHLBERG ter ga potrebuje kot pričo za ureditev posebne delovne dobe.

Vsakemu, ki pridobi novega naročnika, izplačamo 10 % provizije od zneska letne naročnine.

Podelili so jim odlikovanja

Dne 5. januarja so v prostorih ZZZ bežigradske občine v Ljubljani podelili odlikovanja nekaterim zaslužnim borcem in aktivistom. Odlikovancem je odlikovanja izročil predsednik ZB Ivan Kunaver, navzoči so bili tudi trije člani komisije, za bivše vojne ujetnike. Čeprav nekoliko pozno, so ti tovariši in tovarišice dobili priznanje za svoje delo. Nekta tovarišica je dejala, ko so ji dali odlikovanje: »Pokazala bom otrokom, da bodo videli, kaj sem delala v minuli vojni.« Po podelitvi so odlikovance skromno pogostili. Med njimi se je razvil pogovor o minulih časih, o naporih in trpljenju.

Odlikovanja so dobili: Red zasluge za narod s srebrno zvezdo — Luka Demšar, Laura Budihna in Mihela Gostiša. Red hrabrosti — Janez Rebolj. Medaljo zasluge za narod — Ivan Kralj.

Pripis uredništva: Odlikovanja so priznanja vse družbe, to-

• Jesenice:

Lokalna oddaja Radia-Jesenice ima na programu že dobro leto od nedeljah poleg drugega tudi zanimivo oddajo »Mi se pa uklonili nismo«, v kateri obravnava dogodke iz narodno-osvobodilne vojne. Oddaja je pri poslušalcih zelo hvaležno sprejeta. Nanaša se na štiriletno boje z okupatorjem, na razne sabotažne akcije, na doživljanje in trpljenje naših ljudi po raznih nemških koncentracijskih taboriščih itd.

Oddajo »Mi se pa uklonili nismo« pripravlja odbor, ki dobro pozna vso to problematiko in ki se močno trudi, da je čim bolj pestra in zanimiva. Snovi ima vsekakor dovolj.

Poslušalci hvaležno ocenjujejo trud in skrb ljudi, ki pripravljajo oddajo.

Srečko Sorli

Letna naročnina za tednik »TV 15« le 15 novih dinarjev.

Ob tabornem ognju

ložili. Od 1941 do aretacije je bil Mekinda v Hollabrunu v Nemčiji v neki dopolnilni šoli. Tudi tam je bil povezan s somišljeniki, z njim sta delala 10. marca 1943 v Mariboru ustreljena bivša orožnika Ciril Sošič in Ivan Krznar.

Mekinda je bil med 3. marcem 1943 in 19. julijem 1943 v zaporih nižjega SS in policijskega sodišča v Salzburgu. Glavna razprava je bila pri višjem SS in policijskem sodišču v Münchnu 5. julija. Mekindo so obsodili na smrt z ustreliško po tri-

Nekaj časa je bil še v kaznilnici Stadlheim, nato pa so ga oddali v Dachau, v kazensko ekipo. Tam je dočkal konec vojne in osvoboditev.

Mekindi so že priznali vso delovno dobo od 6. aprila 1941 pa do konca vojne, toda samo v enojnem številu. Leta 1958 je zahteval dvojno štetje. Od tedaj dalje se vsa zadeva vleče in vleče, mož pa je star 77 let. V Ljubljani je njegova vloga ležala

dve leti, že oktobra 1964 pa so jo poslali v Celje kot negativno rešeno. ZZZB v Celju je dala predlog, naj mu priznajo dobo od 1. avgusta 1941 pa do aretacije 13. novembra 1942 dvojno, od tega dne dalje pa naj bi mu jo priznali dvojno v Ljubljani, kot je to uzakonjeno. Mekinda je imel originalno obtožnico pred esesovskim sodiščem, pa jo je dal, da bi jo preslikali. Oseba, ki jo je vzel, je umrla, Mekinda pa še ni utegnil iti k dedičem, da bi jo vzel nazaj.

Pritožil se je na najvišje mesto, o njem je poizvedoval poseben odposlanec, pa spet ni bilo nič.

Mekinda v svojem pismu večkrat omenja, kako so mu že nekajkrat očitali, da je bil orožnik. Zato spravlja v zvezo postopek proti njemu in zavlačevanje njegove zadeve s temi očitki.

Nedvomno je res, da je postopek v zvezi z Mekindo predolg in kaže, kako malo učinkovita je naša številna administracija. Posebno še, kadar gre za starejšega človeka, ki ne more čakati in ki nima kot upokojenec posebno lepih prejemkov. Če dodamo, da starejše osebe nimajo možnosti obiskovati razne urade in ustanove, hoditi v Ljubljano, da pa se tudi ne znajdejo v zapleteni mreži pristojnosti in uradov, nam bo kmalu jasno, kako zaradi brezbrčnosti nekaterih drugih trpijo.

Drugo pa je to, da je treba biti pri obravnavanju takih, za posameznika tako življenjsko važnih vprašanj, kot je priznanje statusa borca, dosleden in predvsem odkrit. Tistemu, ki ne zasluži priznanja, je treba jasno in odkrito povedati, zakaj ne in kakšni so dokazi proti njemu, v nasprotnem primeru pa mu je treba pomagati, da pride do svojih pravic kar najhitreje. Če pa kljub temu smatra prizadeži, da se mu dobi krivica in da bi se vseeno dalo kaj napraviti, mu je treba svetovati, kam naj se obrne in mu pomagati.

MP

Tako pa res ne gre!

So stvari, ki jih ne moremo in tudi ne smemo prezreti. Zato moramo nekoliko podrobneje osvetliti, kakšne pravice si lasti Združenje borcev v Škofji Loki. Za razumevanje celotne zadeve pa je potrebnih nekaj splošnih ugotovitev:

Stanovanjsko vprašanje bivših borcev v Škofji Loki je domala že v celoti rešeno. Občinska skupščina je dodelila okoli 120 lokacij v zazidalnem okolišju za individualne stanovanjske zgradbe. Da bi olajšala to gradnjo, je borce iz leta 1941 povsem oprostil plačila komunalnega prispevka, borci iz leta 1942 so plačali le 10 odstotkov, a oni pred 9.9. 1943 le 40 odstotkov komunalnega prispevka. Precejšnje težave pa povzročajo občinski skupščini tisti, ki se lotijo črnih gradenj zunaj zazidalnega okoliša. In prav to je zadeva, v katero se je povsem neupravičeno in protizakonito vmešal tudi sekretariat Združenja borcev v Škofji Loki, ki je tudi sicer močno pristanski, saj dela očitno razliko med borci domačini in priseljenimi borci, ne glede na to, da opravljajo posamezni od priseljenih borcev tudi pomembne funkcije.

Primer, ki najbolj osvetljuje protipravno poseganje sekretariata Združenja borcev Škofje Loke v zadeve, ki nikakor ne sodijo v njegovo pristojnost, pa je tale:

V Godešiču sta hotela zgraditi stanovanjski hiši zunaj stanovanjskega okoliša Pavle Porenta in Jože Oman, ki pa nista borca — saj sta bila za to še premlada, pač pa je udeleženec NOB njun tast Svoltjak (po domače Kozina), ki ima priznani tudi posebno dobo. Le-ta je imenovanima odstopil tudi gradbene parcele, ki so zunaj zazidalnega okoliša. Prav to pa je tudi razlog, da sta bili njihji prošnji za lokacijsko dovoljenje odklonjeni. Odklonjene so bile tudi njihji pritožbe, vse do vrhovnega sodišča.

Kaj sedaj?

Naprosila sta svojega tasta Svoltjaka za posredovanje. Le-ta je vso zadevo »pojasnil« članom sekretariata Združenja borcev v Škofji Loki, ki je o zadevi tudi razpravljal in 8. X.

1965 poslal prizadetima dopis štev. 823/65, v katerem pravi: (dopis navajamo dobesedno!)

»Na podlagi ugotovljenih dejstev je sekretariat enoglasno sklenil, da se vas vsestransko podpre pri nadaljnjem zavarovanju z dovoljenjem o gradnji. Po našem sklepu pričnite takoj z gradnjo hiš na podlagi vaših že predloženih načrtov, po potrebi se bo še tudi sprožil upravni spor.

V slučaju izvajanja katerih koli konsekvenc od strani za to merodajnih pri občinski skupščini Škofja Loka, bo naše združenje prevzelo vse potrebno pri republiških organih, po potrebi tudi pri zveznih, da se v bodoče prepreči razna nasprotovanja in zapostavljanja borcev in aktivistov NOV s strani posameznih oseb v organih občinske skupščine.

Na podlagi tega dopisa sta Oman in Porenta začela pripravljati dela za gradnjo, čeprav je bil predsednik občinske skupščine opozoril, da nimata niti lokacijskega niti gradbenega dovoljenja. Urbanistični inšpektor jima je prepovedal nadaljevati gradnjo. Ker pa le nista prenehala, je urbanistični inšpektor začel proti njima upravni postopek in prijavil javnemu tožilstvu predsednika ZB Valentina Kalana in tajnika Milana Zaklija zaradi kaznivih dejanj po členu 314 kazenskega zakona (zloraba uradnega položaja).

Po tej prijavi so se na predsedstvu ZB NOV Slovenije javili Valentin Kalan, inž. Stane Konstantin in Tone Malenšek, ki so obrazložili primer črne gradnje Pavla Porenta in Jožeta Omana. Predsednik ZB NOV Franc Leskošek in sekretar Stane Bizjak sta jih opozorila na nepravilnosti stališča sekretariata Združenja borcev v Škofji Loki in naglasila, da Združenje borcev ni nikak upravni organ in zato ne more in tudi ne sme izdajati gradbenih dovoljenj. Člane delegacije sta tudi opozorila na škodljivost opisanega postopka, ki meji na upor proti zakonitim odločbam ljudskih oblasti in jim svetovala, naj napako popravijo tako, da ustavijo začetno gradnjo in porušijo, kar je zgrajenega ter v nadaljnjem upoštevajo sklep občinske skupščine.

Člane delegacije sta opozorila tudi na kazenske posledice njihovega postopka.

Niso redki primeri, da si posamezne organizacije ZB NOV lastijo pravice, ki jim ne pripadajo — čeprav verjetno ne gredo povsod tako daleč, kot je to v opisanem primeru storil sekretar Združenja borcev v Škofji Loki — zato naj opisani primer nazorno prikaže, kako daleč lahko dovedejo posamezniki organizacijo, če se ne ravna po njenih načelih in statutu.

Vsekakor je naloga združenj borcev, da pomagajo svojim članom, toda samo v okviru zakona. V opisanem primeru pa je sekretariat združenja borcev kršil zakon, ko se je zavzemal za dva občana, ki nista niti borca in tudi ne člana ZB.

SEKRETARIAT
PRESEDSTVA
ZB NOV SLOVENIJE

Monumentalni spomenik NOB v Celju je eden najlepših tovrstnih spomenikov v Sloveniji

LETNE SKUPŠČINE ZB V OBČINI KOPER

ODKRITO IN ISKRENO

Dne 6. januarja so se na letni konferenci zbrali člani ZB I. mestne četrti v Kopru. Udeležba ni bila »rekordna«, saj je na konferenco prišla le dobra tretjina članov. To pa ni vplivalo na potek konference, ki je bila tako s poročilom kot razpravo — odkrita, iskrena in kritična; lahko upravičeno zapišemo: konferenca bivših borcev.

Tajnica odbora te mestne četrti Breda Ljubec je v poročilu seznanila navzoče člane z delom, uspehi in težavami, na katere je zadeval odbor v preteklem letu. Že na svoji prvi seji po izvolitvi je odbor ugotovil razne pomanjkljivosti evidence članov in socialno ogroženih družin bivših borcev. Bilo je tudi veliko primerov neresenih zadev borcev v zvezi s priznanjem dvojne delovne dobe. Prav tako je naletel na poredke primere neprimernih stanovanj. Odbor, posebno predsednica in tajnica, sta se z vso vnemo oprijeli dela za reševanje naštetih vprašanj. Večkrat sta posredovali pri občinskem združenju ZB in pri občinski skupščini za hitrejšo rešitev posameznih primerov. Na lastno pobudo sta pri občinskem združenju ZB pregledali prošnje članov s terena I. mestne četrti za dodelitev večjih zneskov za dograditev stanovanjskih hiš. Na ta način sta to vprašanje prenesli na terenske organizacije, da so o upravičenosti ali neupravičenosti prošnje lahko dale svoje mišljenje in soglasje. Odbor je zelo aktivno sodeloval in podprl predlog občinskega združenja ZB občinski skupščini, da bi le-ta izglasovala sklep, da se vsa tista stanovanja, ki jih izprazni borci, ki se selijo v nova stanovanja, dajo na razpolago občinskemu združenju, da jih dodeli najbolj potrebnim članom. Čeprav je občinska skupščina ta sklep sprejela, še ni čutili pozitivnega izvajanja. Zelo odločno je odbor nastopil v primeru, ko so pri občinskem združenju razpravljali o razdeljevanju namenskih sredstev za gradnjo novih stanovanj. Ker je bilo znano, da čaka na rešitev za dodelitev manjših zneskov za popravilo stanovanj — okrog 500 prošnje bivših borcev — je odbor zahteval, da se ta sredstva namenijo za popravila stanovanj borcem. V poročilu je bilo

o tem vprašanju zapisano naslednje:

»Mogoče je tak nastop koga prizadel, vendar smo mnenja, da vsaj ta organizacija ne sme prosjati in klečeplazniško prositi za milo in dobro besedo.«

Za popravila stanovanj je odbor lani prejel pet prošenj za dodelitev kredita v višini milijon dinarjev. Vseh pet prošenj je odbor s priporočilom dostavil občinskemu združenju ZB in zahteval ugodno rešitev. Od petih prošencev so dobili rešitev le trije in še to v majhnem skupnem znesku 350.000 dinarjev. Dvema prošencema je odbor iz lastnih sredstev za popravilo stanovanj prispeval 57.000 dinarjev. Za dan borca in dan republike je odbor predlagal, da se 13 članom ZB dodeli vsakega po 20.000 din priznavalne ali enkratne pomoči. Vsem triinajstim je bilo dodeljenih skupno 260.000 dinarjev. Po posredovanju odbora je bil en član poslan na klimatsko zdravljenje v Dolenjske Toplice, trem otrokom bivših borcev pa je odbor omogočil tritedensko letovanje v Tolminu s tem, da je za vse tri prispeval 36.000 dinarjev. Odbor je sodeloval tudi pri podeljevanju zimske pomoči in je dvema socialno šibkima borcecema izposloval skupno 45.000 din pomoči v živilih.

Skozi vse leto je odbor vzdrževal redno tedensko dežurno službo, da je svojim članom omogočil vso potrebno pomoč pri reševanju raznih zadev. Številnim članom je odbor sam sestavljal prošnje, druge pa je napotil v pravno posvetovalnico pri občinskem sindikalnem svetu. Tako pomoč je odbor nudil tudi članom ZB drugih mestnih četrti. O tem je v poročilu zapisano:

»Bili so primeri velikega presenečenja, da so nam nekateri s solzami v očeh izrazili priznanje za humano akcijo. Izjavili so, da se jih v dvajsetih letih še nihče ni spomnil, razen nas. Bili pa so tudi primeri, da se član ZB ni hotel razgovarjati s članom odbora ob obisku na domu zaradi zagrenjenosti.«

V razpravi se je prvi oglasil tovariš Roman Florjančič in se najprej zahvalil bivšemu okrajnemu Združenju ZB, občinskemu združenju in skupščini občine Koper za veliko pomoč in razumevanje, ki so je bili de-

ležni bivši prekmorci ob praznovanju v Ilirski Bistrici. Nato je omenil vprašanje občinskih muzejev in oddelkov NOB, ki so zelo revni, kjer so, drugod jih pa sploh ni. V koprski občini živi okrog 370 bivših prekmorcev, 50 jih je padlo med borbo, v muzeju pa ni niti enega dokumenta ali slike o prekmorcih. Kaže, da se nihče ne čuti odgovornega za ta vprašanja.

Tajnik občinskega združenja ZB tov. Venturini je izrekil priznanje odboru te mestne četrti, posebno še predsednici in tajnici, ki sta se vse leto zelo odločno — včasih skoro z jurišem — borili za reševanje in pravice članov ZB s terena prve mestne četrti. Čeprav je pri delu prišlo tudi do nekaterih napak, to ne zmanjšuje vredno-

sti dela, ki sta ga opravili v korist članov ZB svojega terena.

Sledila je kratka, precej ostra, odkrita in iskrena razprava. Na koncu razprave je tovariš Stepančič omenil, da v desetih letih, kar obiskuje letne konference bivših borcev, ni še nikoli sodeloval v razpravi. Današnja razprava pa ga je zaradi svoje odkritosti in iskrenosti tako prevzela, da se oglašal s predlogom, naj bi sprejeli sklep, da bi bivši borci na vseh bodočih konferencah tako odkrito razpravljali o vsem dobrem in slabem in si iz oči v oči povedali, kaj in kako je kdo škodoval ugledu organizacije.

Z izvolitvijo novega 9-članskega odbora, ki bo nadaljeval delo prejšnjega, je bila konferenca končana.

Ogarev

OBRAČUN IN PROGRAM MEDNARODNE IN ZAMEJSKE DEJAVNOSTI ZB NOV SLOVENIJE

(NADALJEVANJE S 1. STRANI)

Je rodila lani res vidne uspehe, ne bo prenehala, in je tudi program mednarodnega in zamejskega sodelovanja ZB NOV Slovenije in njenih članov za leto 1966 precej obsežen in po svoji vsebini pomemben. Sodelovala bo pri sprejemih tujih organizacij borcev, ki se bodo na svoji poti zadržali v Sloveniji. Predvideni so trije uradni obiski delegacij ANPI iz Severne Italije, delegacije predstavnikov I. avstrijskega bataljona, dalje več skupin francoskih internirancev, povabljen bo tudi predstavnik ruskega bataljona v sestavi NOV in POS.

Tudi letos pričakujejo turistične obiske pripadnikov italijanskih garibaldincev, dalje pripadnikov avstrijskih, holandskih, čeških in poljskih organizacij odporneških gibanj.

Člani ZB NOV Slovenije bodo po planu zveznega odbora sodelovali v nekaterih zveznih delegacijah, ki poidejo v tujino, pa tudi pri vsakoletnih svečanih v koncentracijskih taboriščih Oswiecim, Dachau, Buchenwald, Mauthausen, Neuengame, Ravensbrück in Sachsenhausen. Organizirali bodo lojske grobišče v italijanskih koncentracijskih taboriščih in v taborišču Sarvar v LR Madžarski. Predvidene so vrtnitve obiska trem delegacijam ANPI iz Severne Italije

in delegacijam iz Avstrije, dalje medsebojni obiski članov organizacij borcev tu in onstran meje z Italijo, Avstrijo itd.

V programu je tudi sodelovanje z zveznim odborom pri trajnem urejanju grobišč umrlih ali padlih jugoslovanskih državljanov na območju Italije in sodelovanje s komisijo za negovanje tradicij pri zbiranju podatkov o sodelovanju tujih državljanov, partizanov v sestavi NOV in POS, kakor tudi pri ukrepih za dokončno ureditev grobišč partizanov — tujih državljanov v Sloveniji.

Program je obilen, bogat, toda lanski uspehi so porok, da bo tudi letošnji program izveden v celoti.

V. M.

(NADALJEVANJE)

PARTIZANSKA ZAKLADNICA

RIKO PRESINGER-ZARKO:

OSVOBODITEV IZ STAREGA PISKRA

Vznemirjenje se je stopnjevalo, ko so jetniki opazili tovariša Nandeta z gestapovsko kapo na glavi in tovariša Brusa v uniformi nemškega vojaka. Končno je tovarišem uspelo prepričati zapornike, da so resnično partizani. Situacijo sta pravzaprav rešili naši skojevki Živka in Jelka, ki sta povedali množici, da smo pravi partizani. Živka je med nami zagledala celo svojega očeta partizana Očka. Tudi Nandeta so medtem spoznali tovariši iz Zagorja — Mihelič,

Jernej in Forte. Toda izgubil je precej dragocenih minut, preden mu je uspelo prepričati jih, da ni pri gestapu, da je še vedno zvest partizan.

Ko je bila ta mučna zadeva opravljena, je v zaporih zavrelo kot v mravljišču. Vrata in hodniki so bili pretesni. Vsem se je mudilo in vsak je hotel biti prvi na dvorišču. To pa je povzročilo takšen hrup, da sem ponovno odklenil vrata, stopil pred vrata in se razgledal na vse strani. Hrumelo pa je, kot da se »Stari pisker« podira. Ko sem tako opazoval okoliščo, pa se za mojim hrbtom odpro velika dvokrilna lesena vrata, ki so vodila v veliko dvorišče zaporov. Skoznje je stopil paznik Grad. Kar ustrašil sem se ga. Že tako je pravi velikan, in ker si je nadel še črno pazniško ogrinjalo in poveznil na glavo črn klobuk z velikimi robniki, je bil resnično strašen na pogled. Odprl je vrata na stečaj in mi dejal, da bo pogledal malo okrog zaporov. Čez ramo si je obesil brzostrelko najnovejše izdelave, sedel na kolo in se odpeljal.

Na dvorišču so se zbirali priporniki. Čedalje več jih je bilo. Silna nervoza in nečakanost sta se stopnjevali. Vsi bi želeli takoj na prosto. Komaj sem jih zadrževal in kar ostro sem moral nastopiti, da množica ni zdrvela po ulicah, še preden bi bila akcija v zaporih zaključena. Čas, določen za akcijo v zaporih, je že davno potekel. Toda Boris, Brus, Nandeta in Očka so še kar iskali orožje. Kar precej pušk, streliva in bomb so našli. Po kratkem postopku smo takoj oborožili nekatere osvobodence. Tako so postali zopet partizani.

Čas za odhod je že bil, toda Borisa in Brusa ni bilo še od nikoder. Očka sem naročil, da jih naj takoj poišče, ker se že res mudi. V tem, nepravem trenutku se je zopet oglašil telefon v pisarni dežurnega paznika. Hitro naročim, naj se nihče ne gane ter skočim v dežurno sobo. Dvignil sem slušalko in poslušal. Isti glas kot prej je zopet vprašal, če je v zaporih vse v redu. Seveda sem to potrdil, z odločitvijo slušalko zaključil pogovor, nato pa celotno telefonsko napravo iztrgal iz stene in vse skupaj zalučal v zaklonišče, ki je bilo pred vhodom v zapore.

To je bilo opravljeno. Toda ko se vrnem h glavnim vratom, zaslišim korake z okovanimi čevlji po sosedni ulici. Nekdo je prihajal. Nisem dvomil, da gre k »Staremu piskru«. Zapovedal sem umik v notranjost dvorišča ter mir. Le malo je ta zapoved veljala. Zavrtel sem stikalo pri železnih vratih v zapore. Žarnica je osvetlila prostor pred vhodom. Skočil sem na zvišen prostor zaklonišča, kjer me je bilo dobro videti, in čakal. Bil sem v uniformi nemškega gefrajtarja in zdelo se mi je, da sem se kar dobro znašel.

Kmalu zatem sta stopila na trg pred zaporj dva moška v oblačilih nemških železniških paznikov. Nekaj časa sta postajala in poslušala še vedno močan hrup, nato pa je v vratih hiše nasproti zaporov zaškrtal ključ. Vstopila sta in zaklenila za seboj. Zaslišal sem pridušen vzdih osvobojenih zapornikov.

Medtem sta prišla tudi Boris in Brus. Tudi Ivo je postrojil pred vhod v pazniški kader. Pogledal sem na uro. Kazala je že tričetrt na tri. Dogovorili pa smo se le za dvajset minut. Ivo je hitro izročil svoje varovanje oboroženim osvobojenim zapornikom in dejal: »Tu jih imate, sodite jih sami, kakor mislite, da je kdo zaslužil.«

Zdaj, ko je bil tudi del dvorišča osvetljen, sem pogledal po ljudeh. Mučen pogled. Večina je bila brez obuv, v samih srajcah in spodnjih hlačah, nekateri so bili ogrnjeni z odejami, pri

drugih sem opazil okrvavljena oblačila, okrvavljene roke, obraze, noge v obvezah, toda v očeh silno željo po življenju in prostosti.

Zato sem naročil: »Nekateri ste slabo oblečeni. Takšni ne morete v gozdove. Pohitite k zanesljivim ljudem in se oblecite. Toda takoj nadaljujte pot, ker vas bodo švabi iskali. Če vas kdo ustavi in vpraša odkod, jim recite, da so vas izpustili iz zaporov in da je vojne konec. Kdor nima kam, naj gre z nami.«

Boris je nato dal znak za odhod. Mi smo hodili spredaj. Velika dvokrilna vrata dvorišča ene največjih mučilnic v Sloveniji so bila ta trenutek odločno preozka. Plaz je drvel skozi vrata. Tega plazju ne bi bilo mogoče več zadržati. Čez tristo ljudi je drvelo v svobodo.

Pri gimnaziji se nam je pridružil tudi paznik Grad.

Kako smo prišli iz sredine mesta do Glazije, se danes ne spominjam več. Pa če bi me tudi takoj po akciji kdo to vprašal, mu ne bi znal povedati. Vem le, da sem zelo hitro hodil, od časa do časa tudi tekel. Večina osvobodencev je šla z nami.

Na severnem koncu Glazije sem se ustavil. Tu je bil dogovorjen prostor za javko. Kmalu smo bili vsi skupaj in nadaljevali pot v Šmartno.

Z Ivom sva hodila pred skupino. Nisva čutila ne mraza in ne mokrote. Nisva govorila. Večkrat pa sva se spogledala in se nasmehnili. Vedela sva, da se z vsakim korakom približujemo uspešnemu koncu naše drzne akcije. Šele na Lopati, kake tri kilometre iz mesta, sva se ponovno ustavila. Kamniti mostiček je bil drugi dogovorjeni prostor za javko. Čakala sva, da smo se vsi zbrali. Le Borisa in Brusa ni bilo od nikoder. Vrnila sta se, da sta poiskala izgubljene šaržerje s strelivom za novo brzostrelko, ki jo je Brus zaplenil v zaporih. Očka pa je nepričakovano potegnil izpod plašča steklenico žganja. Kje jo je staknil, ni nihče nikdar zvedel. Vem le to, da se nam je požirek zelo prilegal.

Na Zgornji Lopati smo prebudili prebivalce. Poskrbeti smo morali za obuvale in oblačila. Tako smo vsaj za silo oblekli osvobodence.

Pri Žviževih v Slatni je vso noč gorela luč. Nestrpno so nas čakali. Ali se bomo vrnili? Bomo morda tudi sami ostali v »Starem piskru«? Ko sem zjutraj ob petnajst od petih potrkal na razsvetljeno okno, je hiša oživila. Vrata so se sunkoma odprla. Okrog vratu pa so se nam obešali domači in partizani ter nas od veselja poljubovali s solzami v očeh.

Šef gestapa v Celju je bil o izpraznitvi zaporov obveščen šele ob šestih zjutraj. Bajle do takrat nihče v Celju ni mogel ugotoviti dejanskega stanja. Vse je bilo preplašeno. Dejstvo pa je, da so se švabi s štirimi kamioni nekaj pred peto uro pripeljali pred zapore. Hoteli so odpeljati obsojence v Maribor. Toda »Stari pisker« je bil prazen.

Ko je šest tisoč glav švabske posadke Celja minil prvi naval strahu — mislili so namreč, da smo partizani zasedli mesto — so se pojavili na ulicah gestapovci in celjski kulturnobudovci ter razganjali ljudi, ki so se vsepovsod pogovarjali o dogodkih preteklih noči. Pripovedovali so mi, da so marsikje govorili in se šalili, da je »Stari pisker« počil. Šef policijskih odredov pa se je po dogodku poslovil od Celja in izginil neznan kam. Verjetno ga je prevzel gestapo, ker je slabo opravljal svojo službo.

Naše politično delo — delo političnih aktivistov — pa je bilo po tej akciji še mnogo uspešnejše.

Salod

tovarná perila - novo mesto

Izdeluje kvalitetno moško in fantovsko perilo

Moda — kvaliteta — okus

SODOBNA OBRAMBA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

... v čem se je Florence Nightingale odlikovala med krimsko vojno?

Angležinja Florence Nightingale (1820—1910) je začetnica in organizatorica kadra medicinskih sester. V svojih mladih letih je sodelovala pri ustanovitvi ženske bolnišnice v Londonu, kjer je bila za glavno sestro.

Ko pa je izbruhnila krimska vojna, je 1854. leta odšla v Carigrad in tam v britanski vojaški bolnišnici postala glavna medicinska sestra. Vendar še Florence Nightingale ni ukvarjala le z nego ranjenecv in bolnikov, temveč je organizirala tudi obvezovališča, ambulante, operacijske dvorane, izolacije za bolnike z nalezljivimi boleznimi — skratka, temeljito je reorganizirala nego ranjenecv. Zato je predvsem njena zaslu-

ga, da se je v tej bolnišnici smrtnost v prvih petih mesecih 1855. leta znižala z 42 na 2,3 odstotka. Po vrnitvi v London je 1861. leta ustanovila šolo za medicinske sestre na načelih, ki jih še sedaj uporabljajo, in sodelovala pri ustanovitvi mednarodnega Rdečega križa.

... kaj se je proti koncu 1944. leta zgodilo v Vukovem klancu?

Sredi oktobra 1944 se je moral sovražnik iz Dubrovnika in drugih mest v južnem delu Dalmacije umakati proti severozahodu. Ob tej priložnosti je prišlo do ustanovitve borbenih skupin »Becker« iz ostankov nemških topniških, mornariških in trdnjaviških enot, italijanske fašistične legije »San Marco« in nekaterih ustaških enot. V tej skupini je bilo kakih 4.000 mož.

Ko pa je skupina »Becker« pred umikom proti Metkoviću prispela pred Vukov klanc — že samo ime pove, da gre za sotesko — ni mogla nikamor več naprej. Naše enote so namreč cesto minirale, nato pa sovražnikovo kolono napadle iz vseh smeri. Samo manjši del sovražnikovega vojaštva se je čez hribe prebil proti Metkoviću, vse drugo pa je popadalo ali pa postalo plen naših enot. Ob tej priložnosti so enote 29. divizije zaplenile 65 topov, 11 tankov in 231 motornih vozil.

... v kakšne namene uporabljajo navigacijske bombe?

Navigacijske letalske bombe so napolnjene s snovmi, ki po eksploziji ali padcu povzročajo na kopnem, na vodni gladini ali v zraku svetlobo, dim ali kakšne druge sledove. Ohišje bombe je navadno stekleno, da bi se ob padcu na tla ali v vodo razbilo. Vzgalnik pa ima takrat, ko naj bi eksplodirala v zraku.

Največkrat je napolnjena s takimi pirotehničnimi snovmi, ki ponoč dajo rdečo ali zeleno svetlobo, podnevi pa bel ali obarvan dim. Če bomba uporablja na morju, jo napolnijo z mraviščno kislino, ki se v dotiku z vodo spreminja v gost bel oblak.

Navigacijske letalske bombe so namenjene predvsem za označevanje ciljev in položajev nasprotnikovih podmornic, za kontrolo elementov pri bombardiranju, signalizacijo itd.

MIHAILO TOMAŠEVIC

Kar pomni zgodovina, so bile vojne zvijače sestavni del vojskovanja. Hkrati z izpopolnjevanjem orožja so nastajale tudi nove oblike vojnih zvijač, višek pa so dosegle med drugo svetovno vojno

Vojne zvijače med drugo svetovno vojno

Takrat se je odred, sestavljen iz trinajstih zaplenjenih nemških tankov, skrivoma prethotopil mimo nemških položajev in z iznenadnim nočnim napadom na nemško 16. tankovsko divizijo povzročil v sovražnikovih vrstah tako zmedo, da divizija naslednjega dne ni bila več sposobna za napad. Sovjetske enote so uporabljale tudi posebne lutke za imitiranje jurišnih skupin. Ko pa so Nemci zasedli v strelskih jarkih svoje položaje, da bi zavrnili napad, so jih sovjetske enote zasule z ognjem iz vse svoje oborožitve.

Tudi med boji za Beograd se je zgodilo, da so naše in sovjetske enote preslepile sovražnika glede smeri glavnega udara in moči oklopnih enot, ki so se udeležile bojev. Ko so sklenili, naj bo glavni udar, v katerem je potem sodeloval tudi večji del oklopnih enot, vzdolž avalske ceste, pomožni udar pa vzdolž ceste, ki pelje v Beograd iz Obrenovca, je komandant 4. gardskega mehaniziranega korpusa general Ždanov poslal v noči pred začetkom napada kakih deset do petnajst tankov na smeredevsko cesto z nalogo, naj krožijo po pobočjih ob cesti in čimbolj ropotajo, da bi sovražnika preslepili.

V zadnji svetovni vojni so znali uspešno izkoriščati tudi slabo vreme. Nemška 11. in 42. korpus sta se v noči 16./17. februarja 1944 prebila iz sovjetskega obročja pri Čerkasiju tako, da so njune enote po hudem snežnem meteu, v globokem snegu in pri temperaturi 20° pod ničlo iznenada jurišale brez kakršnekoli topniške priprave, pri tem pa je vsak nemški vojak dobil azimut, ki naj bi se ga držal na poti proti zahodu.

Izkrcanje zahodnih zvezpikov v Normandiji je Nemce presenetilo tudi zato, ker se je to zgodilo takrat, ko je bilo morje razburkano, po mesečini in po oseki, daleč stran od večjih pristanišč, na skalnat obali in tam, kjer so morski tokovi bili zelo močni.

MED NARODNO-OSVOBODILNO VOJNO

Do vsakršnih zvijač je prihajalo tudi med narodno-osvobodilno vojno. To je omogočal partizanski način vojskovanja, naše enote pa so z zvijačami nadoknadile svojo številčno in tehnično manjvrednost. V navodilih za osvajanje naselelj iz oktobra 1941 piše, da je treba vselej »razmisliti o tem, če je moč izvesti kako demonstrativno akcijo, kak pomožni napad, s katerim bi sovražnika preslepili in ga napeljali na napadno obrambo«. V navodilu za organiziranje obveščevalne službe na neosvobojenem ozemlju, ki izvirja iz novembra 1942, pa se omenja, da »... je naloga obveščevalnih organov, ki se vtihtapijo v sovražnikovo obveščevalno omrežje, med drugim tudi v tem, da sovražnikovim obveščevalnim organom dajejo napačne in nasprotujoče si podatke o stanju naše vojske

in o njenih operacijah, da bi sovražnikovo poveljstvo prišlo do napačnih sklepov in da bi njegove odločitve bile nestvarne in napačne.

Dezinformacije so bile zelo pogostne skozi vso vojno. Sovražnika je dezinformiralo tudi prebivalstvo s tem, da mu je pripovedovalo o mnogo močnejših partizanskih enotah, kot pa so dejansko bile. To se je dogodilo pri pohodu na Plevlje decembra 1941, ko so se začele širiti vesti, kako se naše sile odpravljajo proti Sarajevu in Mostarju. Glavni štab Slovenije je ob pohodu 14. divizije na Štajersko dajal komandantom razne demonstrativne naloge. Glavni štab Srbije je julija 1944 poslal svoje enote proti Gnjilanam, hkrati pa je širil vesti o pohodu naših enot proti Kuvavici. Druga proletarska brigada je s četniškimi pozivnimi znaki pripravila italijanska letala do tega, da so odvrkla večjo količino živih, namenjanih četnikom. Kadarkoli je sovražnik s signalnimi raketi skušal svojim letalom pokazati smer pohoda partizanskih enot, so te spuščale v zrak enake rakete, vendar v drugi smeri.

Preoblačenje partizanov v civilne obleke in okupatorjeve uniforme je tudi bilo zelo uspešno. Avgusta 1941 je neka partizanska skupina, preoblečena v kmete, vdrla v Bogatič in ga osvobodila. Sredi oktobra je 24 partizanskih borcev pod vodstvom Večeslava Holjevca prišlo v Karlovac, da bi iz bolnišnice osvobodili nekega aktivista. Januarja 1942 je skupina partizanov iz 4. krajiškega oddela, v domobranskih uniformah in pod poveljstvom Draga Mažarja, razorožila in ujela 42 ustašev na železniški postaji Vrbanjci. Šesta vzhodnobosanska brigada je oktobra 1942 prišla v Srem in v bojih v Bosanskih gozdovih pobila kakih 120 Nemcev. Nato se je umaknila na Fruško goro, ranjence pa je na vozovjih prepeljala skozi vas Batrovec, kjer so bili ustaši, v spremstvu voda partizanskih borcev, oblečenih v nemške uniforme. Rudnik Ljubijo so naši osvojili oktobra 1943 samo zato, ker so se partizani preoblekli v domobranske uniforme. Pri napadu na rudnik pri Aleksincu so se partizanski borci preoblekli v rudarje, pri napadu na skladišče letalskih bomb in municije v Sopotnici pri Zagrebu (februarja 1943) pa je sovražnikovo stražo napadla skupina borcev, oblečenih v domobranske uniforme. Novembra 1944 se je obveščevalni oficir 7. crnotravske brigade 23. divizije preoblekel v pastirico, se približal nemškemu stražarju na Ljubicki kosi pri Čaku, ga ujel in tako prišel do dragocenih podatkov.

Diverzantske akcije so imele med narodnoosvobodilno vojno zelo pomembno mesto, v začetku vojne pa je to bila najpogostejša oblika dejavnosti naših enot. Akcije so bile uspešne, ker so borci sovražnika dobro poznali. Vemo za

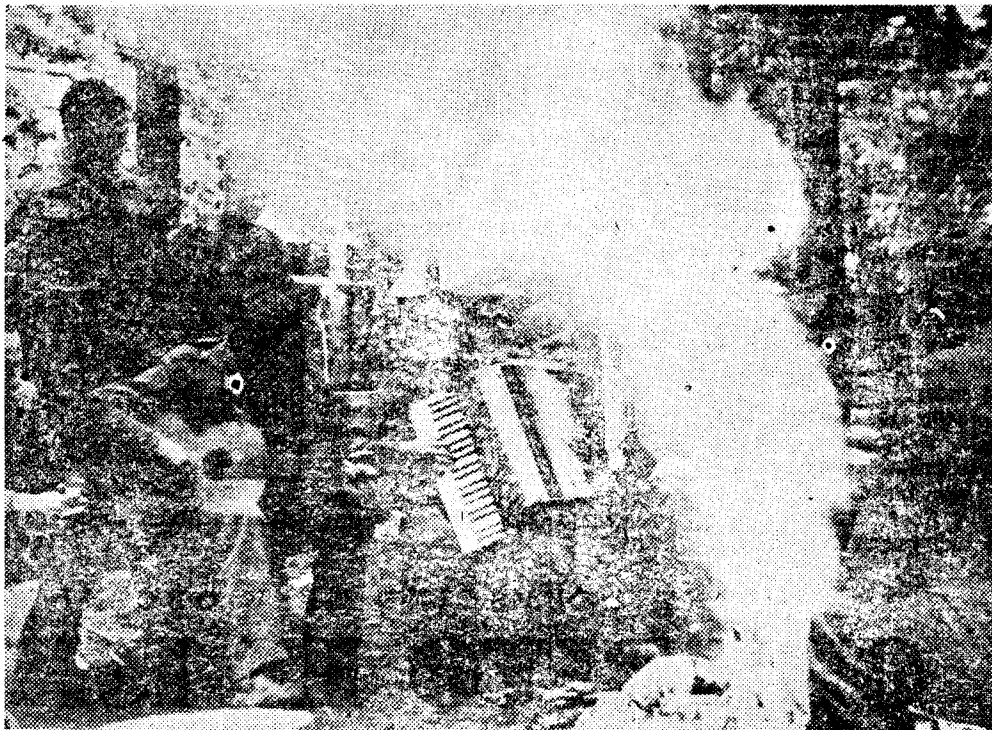
mnoge uspešne diverzantske napade pod vodstvom slavnega diverzanta Ivana Hariša, ki ga poznamo tudi kot »Gromovnika Ilija«, sremškega diverzanta Pinkija in diverzanta Mihajla iz obveščevalnega centra 9. korpusa.

Partizani, ki jim je ljudstvo pomagalo na vsakem koraku, so neštokrat spravili sovražnika v zmo to glede razporeditve in premika svojih enot, baz, skladišč, bolnišnic itd. Naši borci so navadno napadali ponoči in ob slabem vremenu, pohode po snegu so maskirali tako, da so hodili ritensko, pri nočnih

slepti tudi glede moči svojih enot. Pred osvoboditvijo Spuža (julija 1941) je naše poveljstvo poslalo v vojašnico, kamor so se Italijani zabarikadirali, enega izmed borcev s tolačem, ki je nato sovražnika prepričal, da so se partizanom vdale tudi sedne italijanske garnizije. Septembra 1943 je četa Plaščanskega oddela, v kateri je bilo le štirideset borcev, z zvijačo osvojila utrjeno postojanko Oštarije, ki jo je branilo več kot 400 domobranov. To pa tako, da so pomoči obstreljevali postojanko iz različnih smeri in pri sovražniku vzbudili vtis, da gre

ška brigada bližala Trovruhu, jo je z levega krila iznenada začel obstreljevati sovražnik. Prišlo je do zmede. Ko pa je nekdo izmed borcev zavpil: »Tovariši, saj to so vendar naši!« je takoj bilo spet vse v najboljšem redu. Med narodnoosvobodilnim bojem pa je naše vodstvo uporabljalo zvijače tudi v operativnem obsegu. Poseben primer uspešne vojne zvijače je vsekakor miniranje mostov na Neretvi, kar se je zgodilo med četrto sovražnikovo ofenzivo po ukazu vrhovnega komandanta Tita, da bi sovražnika preslepili glede nadaljnjega pohoda. Ko

Kdo pa so ti mladi fantje?

Partizanski fotoreporter je v svoj objektivi ujel skupino partizanov, ki si v nekem partizanskem taborišču v gozdu krajša čas ob zvokih kitare in harmonike. Karkoli bi o fotografiji zatrtili, bi se lahko zmotili, vendar domnevamo, da je nastala v zimi 1944-45; tako lahko sklepamo po angleških uniformah, ki jih nosijo partizani, in po snegu na drevju. Zato prosimo bralce, naj nam sporočijo vse, kar vedo o nastanku te fotografije.

napadih na bunkerje so se sezuvali itd. S takimi in podobnimi zvijačami so povzročili pri sovražniku vzdušje nenehne nevarnosti in pričakovanje iznenadnih napadov.

Zvijače so bile zakon partizanskega načina vojskovanja, ki so ga naši borci uporabljali ob vsaki priložnosti in na lastno pobudo. Včasih so po več dni zapored obstreljevali posamezne posadke. Ko pa je sovražnik v teh naseljih ugotovil, da gre le za demonstrativne akcije, je šele sledil pravi napad. Pri napadih na naselja so naši večkrat demonstrativno napadali z ene strani, do pravega napada pa je prišlo iz povsem druge smeri.

Partizani so skušali sovražnika ob vsaki priložnosti pre-

za večje partizanske sile. Nato so domobranci pristali na pogajanja. Pred poveljstvo domobranske garnizije je potem prišlo kakih trideset borcev, ki so sovražnikovemu komandantu sporočili, da so njegovo posadko obkolile enote 8. divizije. Komandant ni videl drugega izhoda in se je vdal.

Partizani so uporabili tudi zvijače, s katerimi so včasih slepti tudi svoje ljudi, to pa zato, da bi jim dvignili bojni duh. Ko je decembra 1941 pri napadu na Plevlje sovražniku uspelo zavrniti naše borce, je nekdo izmed naših vzkliznil: »Glejte, Italijani beže! Tecimo za njimi. Da vidimo, kdo bo najhitrejši!« Nato so borci jurišali, Italijani pa začeli bežati. Ko se je 27. maja 1943 Mažev-

so to storili, je vsa operativna skupina s 4.000 ranjenci vred prešla Neretvo čez zasilni most v bližini Jablanice, ki so ga postavili zraven porušenega železniškega mostu.

Tudi manevr čez ozemlje, za katerega sovražnik meni, da je neprehodno, utegne biti uspešen. Ob pohodu v Bosansko krajino 1942. leta sta na Zelenogori ostala le Hercegovski odred in 5. brigada, ki naj bi pri sovražniku vzbudila videz, da se partizanska glavnina ni nikamor premaknila, druge štiri brigade pa so skrivoma krenile na silno težavno pot čez Treskavico in Bjelašnico, kjer jih sovražnik ni niti najmanj pričakoval. Med najizrazitejše primere uporabljanja vojnih zvijač (NADALJEVANJE NA 5. STRANI)

Bomba z nuklearnim razbijanjem (bomba A) je, kot znano, delirana s kritično maso nuklearnega eksploziva, npr. za uran 235 od 10 do 20 kilogramov. Zaradi tega mora imeti bomba potrebno velikost. Verižna reakcija razbijanja ni mogoča v masi urana, ki je manjša od kritične, ker ni trenutnega eksplozivnega sproženja energije. Znano je, da se pri eksploziji samo nekaj odstotkov nuklearnega eksploziva spremeni v energijo, ves ostali uran, oziroma plutonij pa se razprši v atmosfero kot neizkoriščen nuklearni eksploziv. Vse to je seveda odvisno od oblike reakcije razbijanja jedra.

Pri termonuklearnih reakcijah, do katerih pride pri eksploziji vodikove bombe, teh omejitev ni. Vsaka količina jedrskega eksploziva lahko eksplodira, iz reakcije nastala energija pa je skoraj v celoti izkoriščena. Najbolje je, da se ustvari »prižig« vodikove bombe. Količina je znana, je atomska bomba sredstvo, ki v delcu sekunde razvije temperaturo 20 milijonov stopinj. To je torej sestavi del vodikove bombe, iz česar se vidi, da je vodikova bomba znatno bolj zapletena od atomske, mnogo dražja in ima seveda sorazmerno mnogo večjo rušilno moč.

Za vodikovo bombo je treba zagotoviti proizvodnjo deuterija in tritija, za litijevo bombo pa se pro-

izvodnjo litija. Teh sestavin je potrebno večje količine. Če se uporabi atomska bomba kot vzgalnik vodikove — doslej še ni znano nobeno drugo sredstvo, ki bi zmoglo v nekaj milijoninah sekunde proizvesti uran 235, plutonij 239 in uran 233. Proizvodnja teh sestavnih delov atomskega orožja ni mogoča brez velikega industrijskega potenciala, brez več-

likih rezerv običajnih energetskih virov, brez dobro pripravljenih tehnološko-metalurških postopkov, brez nuklearnih reaktorjev za proizvodnjo tritija, plutonija ali urana 233.

Deuterij je plin, vodikov izotop, njegova atomska teža pa je 2. Industrijsko ga pridobivajo v glavnem z izločanjem težke vode, z elektrolyzo navadne vode. V navadnem vodikov je deuterij okoli 0,015 odstotka, kar pomeni, da je mogoče dobiti liter težke vode iz 5 do 6 ton navadne. Elektrolytično metodo uporabljajo tam, kjer je električna energija zelo poceni, npr. na Norveškem. Težka voda je sorazmerno drag jedrski material ter tudi za gradnjo jedrskih re-

aktorjev. Tritij je plin, vodikov izotop z atomsko težo 3. Pridobivajo ga umetno. Eden izmed načinov, ki se sorazmerno dobro obnese, je bombardiranje litijevih izotopov 6 z nevtroni. Ta reakcija poteka v večjih jedrskih reaktorjih. Kovinske litijeve palice položijo v reaktor, po obstreljavanju z nevtroni pa jih potopijo v vodo in tako dobijo vodik s čistim litijevim hidroksid. Ker ta po-

Tehnično konstrukcijski podatki o atomskem orožju niso dostopni nikomur razen nekaj strokovnjakom, ki to orožje delajo in izpopolnjuje. Navzlic temu pa si na temelju lastnosti jedrskega eksploziva in ob poznavanju jedrske reakcije lahko ustvarimo osnovno predstavo o verjetnem sestavu vodikove bombe. Za sedaj je gotovo, da sta uranova ali plutonijeva bomba v sredini vodikove bombe, oko-

li nje pa je termonuklearni eksploziv — mešanica deuterija in tritija, oziroma litija. Za to, v kakšnem stanju je mogoče uporabiti znane količine lahkih atomov, ki obkrožajo atomsko bombo, je več načinov. Vodikova bomba je lahko »vlažna« ali »suha«, pač glede na to, ali je mešanica lahkih elementov trdna ali tekoča. Prva vodikova bomba (1952) je bila »vlažna«, vsebovala je tekočo mešanico zgostjenih plinov deuterija in tritija. Zaradi potrebnih hladilnih naprav (minus 250 stopinj) in visokega pritiska (oko 1.200 atmosfer) je tehtala okoli 60 ton. Problemi prevoza in vzdrževanja bombe pred uporabo so bili zapleteni in je možnost množič-

ne proizvodnje malo verjetna. Mnogo bolj praktična je uporaba zmesi enakih delov težke vode in tako imenovane supertežke vode (kisikovih spojin deuterija in tritija). Navzočnost kisikovih atomov ne ovira reakcije, celo koristna je, ker kisik vsrkava energijo, ki preprečuje naglo razširjanje produktov reakcije in tako omogoča še hušjo eksplozijo.

»Suha« bomba je možna v dveh kombinacijah. Lahko je združena atomska in vodikova bomba — potem bi bila sestavljena iz zmesi trdnih snovi, spojin deuterija in tritija s plutonijem hidridnega tipa, ali pa litijeve bomba, ki bi bila sestavljena iz plutonijeve bombe kot vzgalnika, obdane s spojinjo litija 6 in deuterija (litijevega deuterija). Litijev izotop 6 mnogo lažje reagira z deuterijem kot njegov izotop 7, ki ga je v kovinskem litiju 92,6 odstotka. Kadar se uporabi litij 7, pa nastane pri eksploziji znatno več nevtronov in je zato reaktivna kontaminacija znatno večja. Pravijo, da so delali Sovjeti avgusta 1953 in Američani marca 1954 (Bikini) poskuse s »suhih« vodikovimi bombami. Te imajo tehnične in druge prednosti pred »vlažnimi« bombami.

Navadna atomska bomba, ki so jo vrgli 1945 na Hirošimo, je po svojem učinku enaka količini 20 tisoč ton trotila. Vodikova bomba, ki je eksplodirala 1. marca 1954 (Bikini), je bila ekvivalentna 12 do 14 megaton trotila, torej 600 do

700-krat močnejša od navadne bombe.

Te številke, ki jih pogosto omenjajo v strokovni literaturi in v tisku, dokazujejo, kako termonuklearne bombe po svojem rušilnem učinku presegajo atomske — uranove in plutonijeve — bombe. O učinku druge vodikove bombe navajajo le bolj ali manj neuradne podatke, na primer, da je povzročila popolno razdejavanje na prostoru s polmerom 9,5 km. Zračni pritisk so čutili 280 km daleč, vidni oblak eksplozije pa je bil visok okoli 27 km in je meril po čez 45 km. V razdalji 110 do 140 kilometrov od središča eksplozije je začel padati tr minut po eksploziji na čoln japonskih ribčev droben prah, podoben razpršenemu smuku, dejansko radioaktivni prah. Po raziskavi tega prahu so japonski strokovnjaki ugotovili, da vsebuje delce plutonija, različne produkte razpadlega plutonija ter sorazmerno večje količine radioaktivnega kalcija in ogljika v obliki apnenca (kalcijevega karbonata). Eksplozija vodikove bombe je velikanski vir nevtronov, ki nastanejo v trenutku ne le z eksplozijo atomske bombe, marveč tudi iz reakcije združitve. Inducirana aktivnost, tj. proizvedeni umetni radioaktivni izotopi iz elementov v sestavi zemeljske skorje in drugih predmetov so mnogo pomembnejši sestavni deli radiološkega učinka kot pri atomski bombi.

SLAVKO TARMAN

O VODIKOVIM BOMBAM

SODOBNA OBRAMBNA VZGOJA IN LJUDSKA ZAŠČITA

»MORNARICA ČRNIH PIŽAM«

O partizanskem načinu vojskovanja je bilo po drugi svetovni vojni že precej napisanega pri nas in tudi v tujini. Precej manj pa vemo o partizanskem udejstvovanju na morju, kar prav tako spada med partizansko vojskovanje.

Iz zgodovine poznamo mnoge zanimive primere partizanskega udejstvovanja na morju. Naj omenimo le naše uskoke in holandske geze. Toda v zadnjih desetletjih prejšnjega in v začetku sedanjega stoletja takih primerov ni bilo več. Zato so mnogi menili, da je partizanska vojna na morju možna samo v obdobju lesenih ladij, ko ni bilo velike razlike glede taktičnih in tehničnih lastnosti vojnih in trgovskih ladij.

Dogodki iz druge svetovne vojne nam dokazujejo, da te in podobne igrivke ne drže. Ob vzhodnih obalah Jadranskega morja je delovala partizanska mornarica, čeprav so tam imeli Italijani, kasneje pa Nemci moderno vojno ladjevje.

V najnovejšem času so nastale vojne mornarice, ki so prilagojene atomski oborožitvi. Vojne ladje so večje, hitreje in bolj oborožene kot nekdanje. Zato so mnogi ljudje spet začeli dvomiti v to, če je partizansko vojskovanje na morju sploh še mogoče.

Partizani na morju pa so se prikazali takrat, ko so jih najmanj pričakovali. V vietnamski vojni se na Kitajskem morju dogajajo zelo zanimive stvari. Ameriška vojna mornarica, ki je znana po svojih velikih ladjah in ki je vselej podcenjevala majhne plovne enote, mora nankrat v boju proti južnovietnamskim upornikom uporabljati pisano ladjevje lesenih jadrnic.

Pokazalo se je, da so sodobne in dobro oborožene plovne enote 7. ladjevja preokorne in da ne ustrezajo za sedanji način vojskovanja ob obalah Južnega Vietnama. Vode Kitajskega morja, ki so znane po plitvinah, podvodnih grebilih in sipinah, so namreč zelo nevarne za manevriranje večjih ladij. Med otokom Ko Tron in rtom Kamao v Siamskem zalivu je nečisto otokov in sipin, povprečna globina morja pa je tod le nekaj osem metrov. Jugovzhodni del morske obale Južnega Vietnama je zelo težko dostopen. Prav ta del pa je predvsem pod kontrolo partizanov.

Se slabše so navigacijske razmere med monsunom — jugovzhodnimi vetrovi, ko je med deževnimi viharji videti komaj kakih sto metrov daleč. To pa niti najmanj ne moti prometa z majhnimi motornimi džunkami, kar Američanom in njihovim varovancem seveda ni všeč. Takrat imajo južnovietnamski partizani priložnost, da brez večjega tveganja po morju prevažajo svoje enote in se oskrbujejo z vsem potrebnim. Prav zato morajo Američani reševati to vprašanje izven dosega svojih regulativnih pomorskih sil.

Strankovniki v Pentagonu so že leta 1960 zahtevali, da je tre-

ba pripraviti posebno protipartizansko ladjevje, sestavljeno iz enakih preprostih jadrnic, kot jih imajo partizani. Njihovo zahtevo pa so začeli uresničevati šele dve, tri leta kasneje. Novo ladjevje imajo v rokah civilisti. Vojna mornarica ima vse te džunke v svoji evidenci in jih mobilizira takrat, ko so ji potrebne. Doslej so — z ameriškim denarjem in s pomočjo ameriških pomorskih strokovnjakov — zbrali ali napravili kakih 560 džunk, ki so oborože-

ne z mitraljezi in malokaliberskimi brzostrelnimi topovi.

To ladjevje se imenuje »Mornarica črnih pižam«. Ime izvira od tod, ker posadke teh ladij sestavljajo civilisti, oblečeni v svoje črne obleke, ki spominjajo na pižame. Obleka in naziv naj — po mnenju Američanov — simbolizirata »ljudski značaj« protikomunističnega gibanja.

Južnovietnamsko ljudstvo pa se kljub temu močno upira in noče sodelovati v tej mornarici. Ker so najboljši pomorščaki in

ribiči raje odšli v partizane, ko pa da bi bili mobilizirani za protipartizansko pomorsko službo, so morali Američani in saigonska vlada za posadke svojih ladij dobiti ljudi iz mest in osvojenih vasi, čeprav se na pomorstvo razumejo bore malo. Nasprotno pa imajo partizani izvrstne pomorščake.

Bojna zavest posadk protipartizanskih ladij je izredno slaba, čeprav jih Američani zelo dobro plačujejo. Zato so ameriški inštruktorji ukazali, naj na prvi vseh mornarjev tetovirajo napis »Sat Kong« — »Ubij komuniste«. To naj bi, po njihovem mnenju, dvigalo bojno zavest in preprečevalo pobege, hkrati pa vojake prepričujejo, kako jih bodo partizani ubili, če jih bodo ujeli s takim napisom na prsih.

Džunke, ki jih uporabljajo za protipartizanski boj, so navadne 10- do 15-tonske jadrnice, ki pa imajo namesto jader motorje. Na vsaki ladjici imajo po nekaj sodov goriva, da bi njen doseg bil večji. Ker se v vodo zelo malo pogrezajo, lahko plovejo povsod. Na akcije in v patroliranje pa ne odhajajo posamič, temveč v skupinah od deset ladij hkrati. Med najpomembnejše naloge, ki jih imajo, spadajo patroliranje, preiskave na ribiških džunkah, blokiranje obrežnih vasi, prevoz manjših desantov itd.

Pri partizanskem načinu vojskovanja na morju veljajo enaka načela kot v partizanski vojni na kopnem. Potrebna je podpora ljudstva. »Mornarica črnih pižam«, ki so jo osnovali Američani, ima mnogo ladij, ni pa mogla doseči kontrole nad morjem ob obali, še manj pa nad samo obalo. Partizani, ki jih podpira ljudstvo, še nadalje uporabljajo ribiške ladje za svoje prevoze in iznenadne napade, v njihovih rokah pa je tudi večji del obale.

Pomorsko partizansko in protipartizansko udejstvovanje v Vietnamu je vsekakor obogatilo vojno pomorsko prakso z novimi in dragocenimi izkušnjami.

»TV 15«, najcenejši slovenski tednik, izhaja v nakladi 45.000 izvodov. Člani Zveze združenj borcev NOV Slovenije, pokažite »TV 15« tudi drugim, ki nanj še niso naročeni.

Ameriški vojaki in javna morala v Saigonu

Keyes Beech, dopisnik običajne lista »Daily News« je poslal svojem listu poročilo iz Saigona o tem, kako se tam obnašajo ameriški vojaki. Piše, da v mestu divje veseljujejo in popivajo v številnih barh in klubih.

V Saigonu je okrog 2 tisoč nočnih klubov, ki jih obiskujejo največ ameriški vojaki. Tam se zabavajo z morda propadlimi domačinami. Nareskani se pogosto pretepajo in celo streljajo. Pogosto izgube življenje tudi domačinke, ki si služijo kruh s prodajanjem svojega telesa. Prostitucija je namreč v teh klubih v silnem porastu, ameriški vojaki imajo dosti denarja in se jim domačinke zaradi tega rade prodajajo.

Korumpirane vietnamske oblasti v Saigonu skušajo zaježiti te pojave samo na videz. Kadar pa gre za denar, rade zamijejo. Če včasih res kdaj nekaj najbolj propadlih prostitutk zapro, jih takoj zamenjajo nove, ki prihajajo s podeželja. Revna dekleta namreč v vedno večjem številu prihajajo v mesta, da bi si poiskale boljše življenje. To njihovo iskanje pa se pogosto konča zelo tragično.

Uboji v pijanosti in ljubosumnosti so namreč zelo pogostni, piše Beech v svojem poročilu, ki je bilo objavljeno na vidnem mestu in z velikim naslovom v že omenjenem listu. Toda kaj se zgodi, če pada pod strel pijanega vojaka vietnamsko dekle? Truplo odstranijo, staršem plačajo ameriške vojaške oblasti nekaj tisoč dolarjev, pa je vse v redu...

Beech je osebno obiskal precej klubov in barov. Na lastne oči je tam videl divje razgrajanje ameriških vojakov. Spopade je primerjal s pretepi kavbojev v filmih o divjem zahodu. Med drugim je bil priča, ko je pijan ameriški vojak brez razloga začel nenadoma streljati okoli sebe. Drugi vojaki in ženske so pobegnili, on pa je sam ostal v popolnoma praznem klubu kot »zmagovalec«. Zaradi vsega tega je ocenil Beech mesto Saigon s t-

soči ameriških in saigonskih vojakov ter uslužbencev kot sodobno Sodom in Gomoro.

Nekateri odgovorni saigonski oblastniki se ukvarjajo z mislijo, da bi vsa zabavišča in javne hiše strnili v posebnem delu mesta. Toda korupcija, ki je tam močno razširjena, je proti temu predlogu.

Ameriški vojaki v Vietnamu za svoja dejanja ne odgovarjajo krajevnim oblastem, ampak samo vojaškim. Tako zahteva pogodba med saigonsko vlado in ZDA. Posledice so vidne in več kot očite. Vojaška sodišča kaj rada zamijejo, če gre za »junaka«, ki se je po napornem vojskovanju hotel malo »razvedriti« in ki ima polne žepce denarja, obenem pa se zaveda, da že naslednji dan lahko za vedno ostane v džungli.

Obračuna ju je bilo strah

List »Krasna zvezda«, glasilo obrambnega ministrstva SZ, je nedavno objavil vest, da sta bila pravno kaznovana Terentij in Vladimir Ivanov.

Oba so ujeli že pred več meseci po dvasjetletnem skrivanju v obširnih gozdovih. Da so ju odkrili, so uporabili veliko število mičnikov, helikopterje in druga moderna sredstva. Pregledati so morali zelo natančno velike površine, kakih 170 kvadratnih kilometrov gozda.

Preden sta se skrivata oddolila za takšno življenje, sta oba Ivanova, oče in sin, živela kot kolhozna kmeti v neki vasi v okolici mesta Velikije Luki. Ko so te kraje zasedli Nemci, je oče z njimi sodeloval in postal celo vaški župan. Leta 1943 je Rdeča armada ponovno osvobodila te kraje. Oče se je zbal kazni, sin pa službe v vojski, zato sta sklenila, da se bosta začela skrivati v gozdovih. Izbrala sta si ob-

močje v okolici Pskova, daleč od drugih vasi.

Podnevi sta spala, kartala in jedla, ponoči pa sta oborožena zapuščala svoje skrivališče, napadala trgovine in ljudi po hišah, ropala in plenila vse, kar se jima je zdelo koristno. Neke noči sta srečala Vasilija Zavoronkova, ki se je prav tako kot onadva skrival pred oblastmi. Ko se je ta nekega dne oddolil za vdajo, sta ga ubila. Skrivata sta si nazadnje uredila celo mrežo skrivališč in skladišč. V tem so našli 122 ovčjih kož, nad 500 kg rži, 166 kg drugega žita, 75 kg jabolk, nad 100 kg mesa in masti ter seveda kotel za kuhanje vodke. Leta in leta sta oče in sin terorizirala prebivalce bližnjih vasi, ki ju zaradi strahu pred maščevanjem niso upali izdati.

Kakšna je ta »pravična« kazen, ki sta si jo skrivata zaslužila, pa list ne poroča, pač pa si lahko mislimo.

Dim
nad
ravnino

Letalsko bombardiranje kot priprava za napad traja deset minut. Zatem zaslišimo zamolkel stalen ropot. Guu me pocuka za rokav: »Helikopterji!« Iz vseh okopov slišimo vesele krike:

»Helikopterji! Tukaj so!«

Iz okopa v okop prenašajo vprašanje:

»Ali imate kaj izgub? Prva trojka, druga trojka, odgovorjajte!«

Nekdo posmehljivo odgovarja:

»Niti hudiča. Samo hrbet mi je malo pogrelo!«

Oficir pripomni, da vojaki ne smejo streljati po sovražnih vojakih, ki se bodo prvi izkrcali iz helikopterjev. Treba je čakati, kdaj se bo izkrcal drugi val. Guu dvigne svojo puško s cevjo kvišku in trdo rožlja z zapiracem. Na jasnem nebu se pojavijo helikopterji, osvetljeni od jutranjega sonca. Trinajst jih je, lete o tam, od koder sta priletela tudi oba lovca. Šest »gose-nic«, vsaka z dvema vijakoma, šest enomotornih »križev« in v ponosni osamljenosti zelo visoko trinajsti »leteča banana«, ki po vsej verjetnosti nosi poveljstvo napadajočih enot. Letijo podobno kot ribe »lok« v dveh posebnih vrstah.

Prva skupina napadalcev se začne izkrcavati. Motorji ropotajo tako močno, da zadušijo vse druge glasove. Z zemlje se vrtinčijo oblaki prahu in pepela.

»Tle so že na tleh!« kriči Guu.

Zdaj so na levi strani od nas. Iz bočnih vrat helikopterjev se spuščajo v svojih težkih sivorumenih platnenih oblacihih saigonski najemniki. V rokah držijo orožje, pripravljeno na strel. Pojavi se glava Američana z velikimi temnimi sončnimi očali. Sovražnik je od nas kakih sto metrov, vidimo ga kot na dlani. Toda sežgana trava nas še vedno skriva pred sovražnikovimi pogledi. Guu počasi dviga puško k ramenu.

Cel vod jih je, odlični cilj so za naše orožje, ki pa za zdaj molči. Strašna, grozljiva tišina. Gledam v Guujev obraz, iz njega žari napetost. Vidim, kako težko čaka. Pred mojimi očmi se je nenadoma pojavila Kue, ostri bajonet, ki se pogreza v hrbet, rdeča kri...

Tisti trenutek se razvname boj, kjer se začnejo izkrcavati vojaki drugega vala. Ti še niso stopili na zemljo. Naši streljajo neprekinjeno. Guu je izstrelil ves okvir. Vzame drugega, znova napolni puško in skoči na konec okopa. Dve močni, glaglušni eksploziji... Dva helikopterja zajame plamen. Presenečeni sovražni vojaki begajo v paniki, kričijo od groze. Mnogi se valjajo po tleh, tiščijo glave v travo. Helikopterji mrzlično vžigajo motorje in se dvigajo v zrak. Zbit je že tretji, njegov vijak napravi še nekaj obratov, potem pa se razleti v kosce. Poveljniška »leteča banana« se dvigne še višje v nebo in beži, drugi helikopterji hitijo za njo...

Saigonski soldati, ki so ostali na tleh, obupno poskušajo, da bi se skrili pred našim ognjem. Tedaj pa se za njimi pojavi naš vod, ki se vrača z napada na postojanko Gien Thanh. Najemniki mečejo proč orožje in dvigajo roke. Naši skačejo iz okopov in jih obkoljujejo. Boj se približuje h koncu. Zbrani in v vrsto urejeni ujetniki zdaj korakajo na čelu kolone. Borci našega voda, ki so naglo razorožili ujetnike, grejo zadaj in ščitijo vsako kolono. Na obeh straneh pol leže v dogorevajoči travi trupla ubitih sovražnih vojakov. Nekateri leže kot prilepljeni k zemlji, drugi kot bi hoteli dvigniti glave. Zbiti helikopterji se na zemlji zdijo kot razkrošene mrtve pošasti. Zrak preveva jedeč vonj po ognju in bencinu. Plameni na helikopterjih so že ugasnili, samo tenak dim se še vleče iz trupov, na katerih se jasno vidijo beli napisi »USA Army«.

— Vrsta letelih morskih rib v tropskih morjih

(NADALJEVANJE IN KONEC PRIHODNJE)

Vojne zvijače med drugo svetovno vojno

(NADALJEVANJE S I. STRANI)
jač spada tudi preboj iz trojnega obroča med peto sovražnikovo ofenzivo na severozahodnem delu (čez Vučevu) v smeri Maglič—Zelengora—Jahorina—Romanija, kjer je sovražnik sploščkal imel sorazmerno šibke sile.

Po končani drugi svetovni vojni so tudi v lokalnih vojnah v Koreji, Indokini, Alžiriji in Vietnamu še nadalje v velikem obsegu uporabljali najrazličnejše vojne zvijače, ki so jih prilagajali izkušnjam iz druge svetovne vojne in krajevnim razmeram.

V korejski vojni je treba še posebej omeniti lažne objekte in maskiranje. To velja za Severnokorejce zlasti potem, ko je Južnokorejcem začelo v večjem obsegu pomagati ameriško letalstvo. V boju proti nasprotnikovemu letalstvu so uporabljali »potikajoče se baterije«, ki so začele obstreljevati letala šele v zadnjem hipu in s čim manjših razdalj, prav tako pa tudi »lovske odrede«, sestavljene iz prostovoljcev in civilnega prebivalstva ter oborožene s puškami, mitraljezi in drugo lah-

ko oborožitvijo, ki so iznenada obstreljevali sovražnikova letala, če so letela nizko. Tako so ameriški letalci prišli do prepričanja, da jih »obstreljujejo z vseh strani, z vsakega koščka zemlje«. Razen tega so se Severnokorejci znali tako temeljito vkopati, da iz zraka ni bilo moč ugotoviti razporeditve njihovih enot.

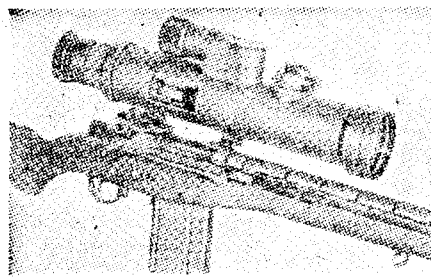
V Indokini so Vietnamci pri napadu na utrdbe Dien Bien Fua izkopal ozke jarke, kot se je to dogajalo še za časa prve svetovne vojne in še prej. Pred umikom francoskih enot iz delte Rdeče reke pa je francosko poveljstvo napravilo natančen načrt, v katerem je predvidelo tudi posebne ukrepe, kot so širjenje lažnih vesti, popravilo prometnih zvez, evakuacija francoskih družin itd. Vse to pa zato, da bi preslepilo Vietkonga in njegove sile preusmerilo kam drugom. V sedanji vojni v Južnem Vietnamu pa osvobodilne sile Vietkonga uporabljajo med drugim tudi spretne maskirane pasti in podzemne hodnike, iz katerih nepričakovano napadajo sovražnika.

KONEC

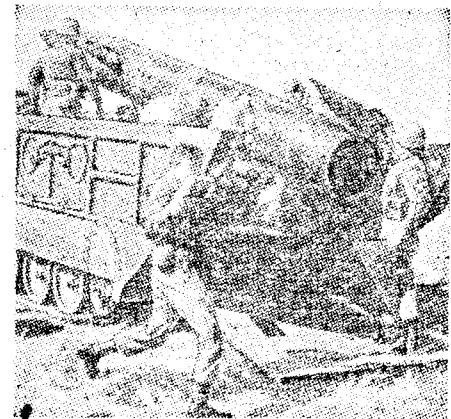
FOTO S PODPISOM

ATOMSKA BOMBA JE EKSPLODIRALA, vozila so se vnela, vojaki pa rešujejo iz kontaminirane cone top, ki ga bo moč uporabljati še kod drugod... To je prizor v neke vaje sovjetskih vojaških enot

NAJVEČJA AMERIŠKA RAKETA »LANC«, o kateri smo pisali že v eni izmed zadnjih števil, ima lahko navadno ali jedrsko polnitev. Leti do 40 kilometrov (po nekaterih drugih podatkih do 70 kilometrov) daleč, težka je 1.500 kg, dolga pa kakih šest metrov

NAPRAVA ZA NOČNO OPAZOVANJE, ki jo vidimo na sliki in ki jo je moč pritrčiti kar na puško, je težka dva in pol kilograma. Poročajo, da ne potrebuje nobenih pripomočkov za osvetljevanje bojišča, saj lahko sama za stokrat poveča svetlobo, ki jo ponoči dajejo zvezde in luna

Še en udar v Afriki

Kakšna tragična usoda! Leta 1960 je prišla na črno celino afriška pomlad, razmajala in odpihnila je stare režime, drug za drugim so se podrli kolonialni stebri. Zdaj, ko bi morali napraviti petletno bilanco, smo že v zadregi. Na veliki tehtnici je več negativnih kot pozitivnih momentov.

Od egiptovske revolucije leta 1952 do danes je bilo v Afriki kar 14 državnih udarov. Se pravi vsako leto eden. To je žalostna bilanca. Morda je bilo le še v Latinski Ameriki bolj nemirno.

Od 19. junija 1965, ko je polkovnik Bumedien prevzel v Alžiru oblast, je doživela Afrika pred dnevi že šesti udar. Trije so bili v nekdanji francoski Afriki, eden je bil v leopoldvillskem Kongu, zadnji pa v Nigeriji.

Politični obzornik

Vse do včeraj je veljala Nigerija za najbolj solidno državo črnske Afrike. Bila je simbol reda in mira. V sosednjih državah: v Dahomeji, Čadu, Centralnoafriški republiki, Kamerunu, so besneli hudi notranji boji, menjavali so se režimi in državni poglavarji, v Nigeriji je bilo mirno.

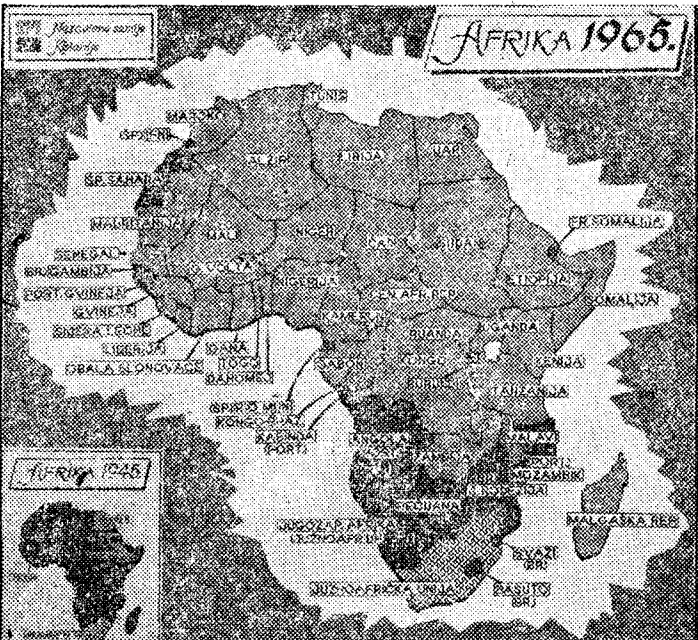
Je notranji nemir zdaj zajel tudi to veliko državo? To bi lahko postalo usodno za vso Afriko, kajti Nigerija je največja afriška država. Njeno prebivalstvo čenijo zdaj že na 57 milijonov. Nigerija velja zato za afriško Indijo. Vsak šesti Afričan je Nigerijec. Tu živi več ljudi kot v vseh nekdanjih francoskih kolonijah v Afriki.

Nigerija je po ustavi zvezna država. Razdeljena je na štiri dežele, glavno mesto Lagos z najožjo okolico pa je teritorij zase — tako kot je to tudi Washington v Ameriki pa Canberra v Avstraliji.

Dežela je mozaik plemen in kultur. Sam predsednik republike dr. Azikive je na nedavni tiskovni konferenci v Veliki Britaniji dejal: »Mi smo dežela z 250 jezikovnimi skupinami. Res je, da pripadamo isti rasi, vendar je kljub temu težko uresničiti enotnost vseh skupin.«

Največja nevarnost Afrike je tribalizem — plemenski princip. Nekateri afriške države so še vedno razdeljene na plemena, v drugih so potegnili nove oblastne meje po administrativnih načelih. Tako naj bi plemena polagoma izgubila pomen, ki ga je imelo v stari družbi. Poslanci v centralnem parlamentu naj predstavljajo teritorialno enoto, ne pa plemena, kakor je bilo doslej. Kajti tribalizem — pripadnost plemenu — je bil najbolj trdovraten zaveznik fevdalizma. Pripadniki plemena so plačevali davek poglavarju plemena, rodu, ne pa državi, kakor je to v moderni družbi.

Na severu Nigerije žive muslimanska plemena, na jugu so pogani, v zadnjih desetletjih so bili mnogi pokristjanjeni. Na severu so Hausa in Fulani, na jugozahodu žive Jorubi, na jugovzhodu pa Ibo.

Muslimanska plemena žive še v fevdalnih razmerah, na jugu pa si demokratične ideje polagoma utirajo pot. Tu so življenjski pogoji boljši, so večja mesta, je tudi morje — okno v svet. Sever pa je siromašen, saj je v bistvu stepta, ta preide prav na skrajnem severu celo v puščavo. Tu veljajo zakoni islama, domačini se še klanjajo proti Mekki.

Nigerija je bogata in revna dežela. Po svojem bogastvu se seveda ne more meriti s tistimi, ki imajo dragocene rude. To so predvsem Južna Afrika, Kongo, Zambija — ta je tretji največji producent bakra na svetu!

Glavno bogastvo dežele je nafta. Velika petrolejska polja so ob izlivu Nigra, tretje največje afriške reke. Proizvodnja nafte je lani presegla 20 milijonov ton. Velikega pomena so tudi gozdni kompleksi na meji s Kamerunom.

Novi šef Nigerije Johnson Ironsi ima 41 let in je študiral na znani angleški vojaški akademiji v Sandhurstu. To šolo je končal tudi sedanjí pakistanski predsednik Ajub Kan in vrsta drugih državnikov v Aziji in Afriki. Ironsi je bil poveljnik nigerijskega kontingenta v Kongu, pozneje je postal komandant štaba modrih čelad v isti državi. Bil je zadnji vojak svetovne organizacije, ki je zapustil to deželo. Lani je postal vrhovni poveljnik nigerijske armade, dotlej je imel ta položaj neki angleški general. Njegovi prijatelji mu pravijo kar »veliki železni Džoni« — »iron« — je po naše železo.

Nova vojaška junta je v svojem programu obljubila, da bo pripravila novo ustavo in da bodo po volitvah vrnila oblast civilistom. Take obljube dajejo vsi vojaški režimi, bomo videli, če jo bodo nigerijski oficirji izpolnili.

Ironsi je po informacijah, ki so prodrele v tisk, samo figura, ki naj da ime in ugled upornikom. Le-ti so mu baje zapretili: z nami ali proti nam, življenje ali smrt. Ironsi je sprejel pogoje upornikov, njihovega gibanju je dal legitimacijo zakonitosti, kvalitete.

Če je tako, potem bo Ironsi še dolgo odvisen od uporniških oficirjev. In sicer toliko časa, dokler ne bo sam dovolj močan. Nigerija je tako postala še ena država, kjer je vojska prevzela oblast in je zamenjala civilno upravo. Klasičen primer take države je v Aziji Pakistan.

Vrhovni poveljnik pakistanske vojske general Ajub Kan je pred leti odstavil predsednika republike in prevzel sam to funkcijo. Vendar moramo takoj povedati, da svoje oblasti ni izrazil, čeprav bi jo lahko. Lani je celo pristal na svobodne volitve za predsednika in kljub ostrim kampanjam zmagal.

Državni in vojaški udari v Afriki so zgovoren dokaz, kako rahli so afriški režimi. Politična struktura večine dežel je še slaba, v deželi ni sindikatov, ni študentskih organizacij, parlamentarni sistem je nekaj popolnoma novega. V takih pogojih je vojska, čeprav še tako nepomembna, edina organizirana skupina v državi. Političnih strank v našem pomenu besede ni. Zato lahko dobro organiziran vojaški udar vedno uspe.

Se bodo vojaški udari v Afriki nadaljevali? Prej bi lahko odgovorili pritrdilno kot pa zanikali to možnost. To je pač dediščina, ki so jo prevzele afriške dežele ob svoji osvoboditvi. Premalo je bilo časa, da bi se lahko utrile in razvile demokratične tradicije. V Afriki je oblast v bistvu vedno slonela na volji močnih podočencev.

Do sedaj smo vedeli samo za vojaške in državne udare v Latinski Ameriki. Zgodovina »zelenega kontinenta« — je polna tragičnih konfliktov in spopadov. Bo Afrika ušla tej usodi? Čim prej bo premagala to kritično razdobje, prej se bo vključila v stvarnejše notranje in mednarodne odnose.

M. O.

Pogovor s piscem knjige »OSVOBODITEV SLOVENSKEGA PRIMORJA«

Pred kratkim je izšla v Gorici v založbi »Soča« knjiga Stanka Petelina »Osvoboditev Slovenskega Primorja« kot 32. knjiga bodoče zbirke »Knjižnica NOV in POS«. Stanko Petelin, sicer sekretar komisije za rezervne oficirje in podoficirje predsedstva ZZB NOV Slovenije, je pred tem napisal že dve knjigi: »Kroniko Vojkove brigade« in »Med Triglavom in Trstom«, ki je doživela dve izdaji. Obrnili smo se nanj z nekaj vprašanji, ki se nanašajo na njegove načrte za prihodnost in na njegovo najnovejšo knjigo.

»Nekje v svoji knjigi pišete o tem, kako je to zdaj zelo malo napisanega o sklepnih operacijah naše vojske. Vojaški zgodovinarji bolj opisujejo boje »redne« 4. armade kot partizanskega 9. korpusa. Zakaj, mislite, da je tako?»

»Ne bi se rad spuščal v trditve, ali je to prav ali ne. Mislim pa, da vojaški zgodovinarji premalo poznajo in upoštevajo razmere v Sloveniji. Najprej je treba omeniti, kako veliko pozornost so Nemci zadnje mesece vojne posvečali Sloveniji in še posebej Primorju. V začetku 1945. leta je bilo v vsej Jugoslaviji okoli 400.000 nemških in kvistinskih vojakov. Od tega jih je bilo v Sloveniji 135.000, v Primorju pa spet od tega števila kar 74.000. Za zadnjo ofenzivo proti 9. korpusu so zbrali, čeprav jim je voda tekla že v grlo, nekaj nad 30.000 vojakov. V Primorju so pričakovali izkrcanja zaveznikov, 97. nemški armadni korpus je bil desni bok nemške fronte. Povrh upoštevajmo, da je Slovenija gosto naseljena in polna cest ter železnic. Torej je tako imenovana manevrskega prostora za razliko od južnih republik veliko manj. Stevilo manjših sovražnih postojank je bilo zelo veliko, dobre prometne zveze pa so omogočale nagle posege v primeru našega napada. Sovražnik je uporabljal taktiko manevrske obrambe postojank, naše enote pa so se prav tako posluževale manevra kot osnovne oblike taktične dejavnosti. Velike koncentracije naših enot razen tega tudi nismo izvajali, ker bi v tem primeru morali drugje izprazniti določena območja. To se je vselej izkazalo kot slabo. Naj omenim samo primer Dolomitov, kjer se je po umiku naših enot razbohotila reakcija.

Ko govorim o pomanjkljivosti našega zgodovinarstva, imam predvsem v mislih dve knjigi, ki so ju napisali izven Slovenije, obravnavata pa pohod v Trst in sklepe operacije na našem ozemlju. V obeh je nacistična ofenziva proti 9. korpusu komaj omenjena ali pa je sploh ni. Prav tako ni o svetilni pomen vstaje v Trstu. Pisca teh dveh knjig to vstajo prikazuje kot nekakšno spontano pomoč prebivalstva našim enotam. Toda že tri dni pred prihodom naših enot so Tržačani sami skoraj popolnoma osvobodili svoje mesto. Organizacija je delala v tej smeri že več mesecev in so bile v mestu ustanovljene prave bojne enote.«

»Večkrat smo brali o nekakšnem sporazumu med zahodnimi zavezniki in Nemci, ki naj bi zadnje ofenzivo proti 9. korpusu izvedli zato, da bi očistili Primorsko pred prihodom Angležev in Američanov. Ali si tudi o tem kaj pisate?»

»Pri svojem delu sem obravnaval predvsem vojaške dogodke, manj pa politične in diplomatske. Pač pa je znano, da so zahodni zavezniki po ofenzivi, iz katere je izšel 9. korpus zelo izmučeni, pošiljali predvsem hrano, ne pa orožja in opreme. Očitno so to počenjali z željo, da v odločilnem trenutku korpus ne bi bil predobro oboro-

žen in premočan. Vem tudi za nekakšne dogovore med četniki in Nemci o tem, da bi četniki prevzeli oblast na Primorskem.«

»Ali se ti ne zdi, da je zadnje leto vojne razmeroma zelo slabo obdelano v našem zgodovinarstvu?»

»Res se mi zdi, da je tako, to pa zaradi več razlogov. Zadnje leto vojne je bilo v našem boju veliko več vojaških elementov kot prva leta. O delova-

nju naših enot in ustanov je razmeroma ogromno gradiva, ki pa je zelo nepregledno. Od zgodovinarja, ki ga proučuje, zahteva to gradivo ne le poznavanje zgodovine, ampak predvsem vojaško strokovnost. Le tak zgodovinar, ki se razume

tudi na vojaško plat, bi bil sposoben iz gradiva potegniti tudi neobhodne analize in ugotovitve. Drugače pa se vse skupaj sprevrže v golo naštevanje boj

Kaj smo izdali v letu 1965

Slovenska knjižna žetev v letu 1965 je bila kar obilna. Ni naš namen, da bi podali pregled vseh knjižnih izdaj v preteklem letu. Omejimo se samo na določeno področje, na knjige s tematiko naše narodnoosvobodilne borbe, z vojno in revolucionarno tematiko. Pa tudi teh knjig ni tako malo. Ogledimo si torej te izdaje. Najprej bomo prikazali domača, izvirna dela, novitete in ponatise, in to ločeno: najprej prozo, nato pa na kratko še poezijo. V drugem delu našega pregleda pa se bomo dotaknili prevodov iz tujih književnosti, seveda tistih, ki nas zanimajo.

Nekaj obsežnejših tekstov bi glede na kvaliteto uvrstili na prvo mesto. Toneta Seliskarja roman NOČ IN SVITANJE je eden prvih tekstov, ki obravnavajo usodo slovenskih prostovoljcev ob napadu na Jugoslavijo, aprila 1941. V svojem romanu RDECI GARDIST je Miško Kranjec prikazal dogodke po prvi svetovni vojni v Prekmurju in osvetil revolucionarno dejavnost prekmurških ljudi, ki so po tisočletni sužnosti prišli svobodno zadržali. Prijetno presenečenje je bila knjiga novele in črtic Matevža Heceta LJUBEZEN IN OROŽJE, v kateri je Hecce ostal zvest svoji partizanski tematiki, je pa napravil ogromen korak naprej v prikazovanju partizanskega boja in ljudi, udeleženi v njem. Čerta od knjig, ki jih lahko postavimo na čelo tovrstni izvirni literaturi, pa je prvi del romana Toneta Svetine UKANA. Čeprav delu manjka pristne umetniške izpovedi, Svetina vzbuja upanje, da bo s svojim resnim prizadevanjem ustvaril dober partizanski roman. Glede na kvaliteto bi med ta dela uvrstili še roman Bena Zuparja LJUBEZEN IN OROŽJE, zalet iz ilegalnega boja v okupirani Ljubljani, vendar pa gre le za ponatis romana, ki je prvikrat izšel že pred leti. Roman Ukana je izdal založba Borec, deli Miška Kranjca in Toneta Seliskarja pa Pomurska založba v Mariboru. Medtem ko je knjigo LJUBEZEN in orožje izdal založba Obzorja v Mariboru, Mladinska knjiga je ponatisnila razen Sedmine še nekaj knjig. Tako na primer Bratkov TELESKOP, zanimivo pripoved o pobegu iz taborišča, ter povest Josipa Ribičiča RDECA PEST. Nada Gabrovč je izdal doslej dvoje knjig s partizansko tematiko. (Lani je pri Borec izšla njena nova knjiga Sežen do neba z dvema novelama s tematiko osvobodilnega boja.) V preteklosti, v vojni čas se vrača tudi Dane Debič v knjigi BALADA O MODRI SVETLOBI (Borec), čeprav sicer govori o sodobnem človeku. Med dela lanske žetve uvrstimo tudi knjigo Mileta Pavlina SPOMIN DANKI MRAZ, posvečeno mladim ilegalnim borcev v okupirani Ljubljani. Čeprav je pisatelj ostal bolj na površinskem opisovanju dogod-

kov, je njegova pripoved vseeno zelo zanimiva.

Lani je izšel ponatis odlične Bevkove knjige POT V SVOBODO (založba Lipa). Prav tako je obudil svoje spomine na osvobodilni boj in zapore Ljotze Zuparja v svoji knjigi SONCE JE UMRLO. Iz italijanskih ječ pa zajema svoje spominske zapiske Boris Režek v knjigi ZELEZNI KRIZI. Seveda pa ne smemo prezreti poezije. Med knjige pesmi z vojno in partizansko tematiko se uvršča na prvo mesto zbirka pesmi Ljotze Krakarja UMIRJE MREVI. Gre za odlično zbirko pesmi iz koncentracijskih taborišč. Partizanske motive vsebujejo tudi pesmi Ivana Minatija v zbirki BOLEČINA NE DOZIVETA (Državna založba). Zbirka Jožeta Smita LIRIKA CASA (Borec) je originalna pesniška zbirka pesmi, ki so nastale že med vojno, še pa šele sedaj. Končno nam opozorimo še na izbor dela Ivana Ropa (Založba Obzorja), ki sicer vsebuje predvsem satirične pesmi, in znano travestijo o DESETEM BRATU. Gre za pesnika, partizanskega borca, ki je padel leta 1942 na Dolenskem. Nekaj partizanskih pesmi in pesmi z vojno tematiko vsebuje tudi najnovejša pesniška zbirka Maričke Znidarske UGASLA LUC.

Ogledimo si še nekatera domača dokumentarna dela, ki obravnavajo čas vojne, osvobodilni boj in našo revolucijo. Na prvo mesto sodi gotovo knjiga PRAVOMORJE, odlično dokumentarno delo o prekmurških brigadah. PRILEKJA V NOB (Pomurska založba) je tehno znanstveno delo Draga Novaka o osvobodilnem boju v Prekiji in pri spevek k zgodovini Pomurja. O nekaterih aktualnih problemih v času med obema vojnama govori tudi knjiga Bratka Krefta PILOTI VETRU ZA VIHAR, ki je sicer bolj knjiga esejev in kritik, kot pa dokumentarna knjiga. Vsebuje pa nekaj političnih traktatov o dogodkih izpred zadnje vojne in jo je zato treba vsaj začetiti. O ROGU IN PARTIZANSKIH BOLNISNICAH NA NEM govori posebna knjiga zbirke Vodniki. Napisal jo je Janko Jarc, izdal za Mladinska knjiga. France Škerl pa je kot prispevek k zgodovini Ljubljane napisal RAZPRAVO O LJUBLJANSKIH SREDNJIH ŠOLAH V LETIH OKUPACIJE. Izšel je še drugi del zbornika DOKUMENTI LJUBJSKE REVOLUCIJE, ki ga je izdal inštitut za zgodovino delavskega gibanja v Ljubljani.

Tudi prevodov z vojno in revolucionarno tematiko je izšlo veliko. Povrh tega so to dobra, umetniško zrela in neoporečna dela, čeprav moramo pripomniti, da je v svetu zanimanje za tovrstna dela precej poljeto. Na prvem mestu moramo omeniti prevode iz jugoslovanske književnosti. Tako je letos izšel prevod Laličevega romana LELEJSKA GORA (Mladinska knjiga), ki ga lahko označimo kot najboljši jugoslovanski partizanski tekst preteklega leta. Drugi enakosten dober tekst je MOTREVA ZA MOJE BRATE, roman Mladena Oljaca, ki je izšel pri isti založbi. Nemški pisatelj Wilfrid Schilling je napisal roman STRA-

KULTURNI RAZGLEDI

ali manj važnih dogodkov in slučajnosti.«

»Kako gledaš na sorazmerje dokumentov v spominu oziroma ustri vi, kako si zbiral in urejal gradivo, kakšne načrte imaš za prihodnost, kar se tiče tvoje pisateljstva?»

»Osnova za moje najnovejše delo so bili dokumenti, ki jih je razmeroma kar dosti. Pri zapolnjevanju praznin sem si pomagala s članki, ki jih je mnogo izšlo in jih se izhajajo v našem tisku. Le kadar tudi teh ni bilo zadosti ali niso dali zadostnega pojasnila, sem se zatekel k ustnim virom in spominom. Opisoval sem zadnje razdobje vojne v velikem merilu, ki ga zaradi tega, zaradi obilja pisanih virov v višjih stebrih ni bilo treba obdelati do podrobnosti. Pač pa menim, da bodo ustni viri in spomini imeli veliko večjo vlogo in pomen pri brigadnih kronikah.

Prav zdaj se ukvarjam z monografijo Gradnikove brigade za Vojnogodovinski inštitut. Monografijo Gradnikove brigade, ki naj bi obsegala kakih 400 strani, pišem v srbohrvaščini. Za razliko od slovenske kronike bo napisana bolj v vojaškem izrazoslovju in bolj vojaško-strokovno. Rabila pa naj bi predvsem za vojaško izobraževanje oficirjev na podlagi izkušenj iz NOB.«

HOVALCI, o razmerah v povojni Nemčiji, češki pisatelj Karel Benč, pa roman o čeških interniranih ob razpadu Nemčije OGNENO PISMO. Znan roman MOST NA REKI KVAL, delo francoskega pisatelja Piera Bouleua, je slednji izšel tudi v slovensčini. Vse štiri knjige so izšle pri založbi Obzorja v Mariboru. Hans Helmut Kirst, že dober znanec slovenskih bralcev, je napisal roman PRAVILI SO MU OBESENJAK, ki smo ga pri Mladinski knjigi dobili tudi v slovensčini. SMRT SE IMENUJE ENGELCHEN je roman iz slovaškega partizanskega življenja. Avtor je Ladislav Mnačko. Roman je izdal Državna založba Slovenije enako kot prejšnje pričevanje o poti v koncentracijsko taborišče Jorga Sempruna VELIKO POTOVANJE. Lani smo dobili tudi več knjig, znana pisateljica Ericha Maria Remarque, borca proti vojni in nasilju ter avtorja številnih protivojnih tekstov. Tako smo dobili NOČ V LISBONU (Mladinska knjiga), CAS ŽIVLJENJA IN CAS SMRTI (Obzorja). Odlični tekst, zgrajen na nasprotju med vojno in življenjem, ki tudi sicer predstavlja obdobje vojne in slavo po miru ter človekovemu hrepenenju po sreči. Izdal ga je založba Obzorja, ki je slovenskim bralcem priskrbelo tudi romana Hansa Habeja V IMENU HUDICE — pripoved o mednarodnih vohunih — ter UMOR V TEKASU, knjigo o sodobni Ameriki v času Kennedyjevega obdobja. Omenimo še delo Stefana Heyma AFERA GLASENAP (Cankarjeva založba), roman o usodi nemškega oficirja v okupirani Pragi. Ne smemo pa prezreti tudi češkega pisatelja Jana Otčenáša in njegovega romana »ROMEO, JULIJA IN TE-MAR«, ki je pretežjiv tekst iz okupirane Prage.

To bi bil nekaj kratek pregled knjig z vojno, partizansko in revolucionarno tematiko, ki smo jih dobili v preteklem letu. Kot vidimo, je prevodna literatura skorajda bolj zastopana kot domača, čeprav je treba priznati, da tudi izvirnih del s to tematiko lani ni izšlo malo. Res pa je, da kakih posebno velikih tekstov med navedenimi knjigami ni. Preveliko povprečje ne more povsem zadovoljiti. Pogrešamo tudi dela nekaterih priznanih avtorjev, slovenskih pisateljev starejši in srednje generacije, od katerih smo si morda obetali kaj več. Veliki slovenski partizanski roman še vedno ni napisan in drugi jugoslovanski narodi so nas v tem pogledu močno prehiteli. Škoda je, da Miško Kranjec še ne nadaljuje svoje teologije za svetilni obzorji, čeprav je bil izid vseh štirih delov že zdavnaj napovedan. Tako se pač moramo zadovoljiti tudi s povprečno letino in si namesto z izvirnimi doletimi nevtetiati pomagati s prevodi. Vendar pa je velja: bralja je dovolj in tudi dovolj dobrega. Čeprav bi si morda želeli še več in še boljšega, pa tudi s tem, kar smo dobili, ne smemo biti nezadovoljni. Morda bo v letu 1966 bilo. Napovedi sicer niso presenetljive, toda mogoče namo konec leta prijetno presenečenje.

R.

Pravni nasveti

Z. I. LOKVE. Vaš pokojni sin Franc je stopil v NOV leta 1944 in padel kot borec 13. brigade 23. junija 1945. Do leta 1954 vam je bila kot materi priznana družinska invalidnina v znesku 500 dinarjev, od leta 1954 v znesku 1000 dinarjev, od leta 1959 pa, prejemate mesečno 1200 dinarjev brez česar koli drugega. Ste vdova, invalidka, stara 64 let in na eno oko skoraj slepa, pa tudi sicer bolhna. Posedujete srednje veliko posestvo, ki pa je precej razdrobljeno in ga je zato težko obdelovati. Ste pa za posestvo tako obdavčeni, da to »presega vašo zmoglost plačevanja. Zato bi radi ve-

deli, ali res ni nobene možnosti, da bi poleg 1200 dinarjev mesečno prejemali še kaj več iz naslova invalidnine po padlem sinu.

Poleg družinske invalidnine, ki jo že prejemate po padlem sinu, bi kvečjemu lahko dobili invalidski dodatek, za katerega pa dvomimo, da izpolnjujete pogoje. Po zakonu o spremembah in dopolnitvah zakona o vojaških vojnih invalidih (Ur. list SFRJ 16/1965) so bile določbe glede prejemanja invalidskega dodatka bistveno spremenjene. Invalidski dodatek namreč ne pripada samo osebnim invalidom, temveč tudi družinskim inva-

lidskim upravičencem, moškimi, ki so stari več kot 65, ozir. ženskam, ki so stare več kot 55 let ali pa so pridobile popolnoma nezmožni. Za prejemanje invalidskega dodatka pa morajo biti seveda izpolnjeni še drugi pogoji. Tako upravičenci do invalidskega dodatka ne smejo biti v rednem delovnem razmerju, ne smejo opravljati samostojne poklicne ali gospodarske dejavnosti, ne smejo prejemati starostne, invalidske ali družinske pokojnine, ter ne sami ne določeni člani njihove družine ne smejo imeti skupnega osebnega dohodka od kmetijske dejavnosti, ki bi presegal mesečno 5500 din na družinskega člana.

Sami pišete, da imate kmetijo, kakšni pa so ti dohodki od kmetijske dejavnosti, ne

navajate. Če izpolnjujete pogoje, potem lahko zaprosite za priznanje invalidskega dodatka. Invalidski dodatek je enak razliki med delom dohodkov, ki mesečno odpadejo na upravičenca, in zneskom 14.500 mesečno za upravičenca do družinske invalidnine. Upravičenec do družinske invalidnine, ki se sami preživljajo in nimajo dohodkov od kmetijstva, se zgoraj navedeni invalidski dodatek lahko poveča za 5000 din. To pa za vas ne pride v poštev.

Ker dvomimo, da bi imeli od srednje velikega kmetijstva samo 5500 din mesečnih dohodkov na družinskega člana, najbrž ne izpolnjujete pogojev za doseg invalidskega dodatka. Druge možnosti za zvišanje invalidnine po padlem sinu pa na žalost ni.

Mirodrag
TripkovićNOČ
OBRAČUNA

— A Milena? — je znova vprašal, pri tem pa mu je glas postal malo negotov.

Ranko se je zasmejal in ga prijateljsko sunil s pestjo med rebra.

— Tudi ona je tam. Naj se kdo od naju dveh vrne?

— Ni treba. Ko bosta opravila, naj se Stojan pridruži drugim in naj me čakajo, ti pa pojdi domov. Tebi se ne preta nikakršna nevarnost. Povedal bom Obradu, da si mi veliko pomagal... Tista dva preiščite. Gotovo imata revolverje. Vzemite jima tudi prepustnice. Lahko še prav pridejo.

— Dobro. — Ranko je vtaknil roko v žep in izvlekel kosček papirja. — Tu so imena in naslovi treh ovaduhov, ki si se zanje zanimam... Lepo pozdravi Obrada in druge tovarise. In naj me vendar že pokličejo. Tu mi je postalo dolgčas.

— Tukaj te bolj potrebujemo, — ga je objel Nenad in stopil k vratom druge sobe, kjer sta pustila druge.

— Kot kaže, govori ta lepota samo z vami, Nenad, — jih je pričakal veseli Stojanov glas. — Z menoj ni hotela spregovoriti niti besede. Presneto, če to povem Milehi, ji ne bo prav.

— Jezik za zobe, Stojan, — je zaklical Ranko. — Vi, prijatelj, pa na noge.

— Kam nas peljete? — je človeček izbulil oči in se z enim gibom zvalil s postelje.

— Na svež zrak, Zarković, — je odvrnil Ranko. — Moj prijatelj in vaša gospodarica imata še delo in ne bi bilo prav, če bi ju motili. — Sklonil se je in pobral svilen posteljni pregrinjalo. — Ko si ga že ti dobro načel s svojimi čevlji, Zarković, ga bom jaz pokončal, ker so mi potrebni trije robci, da vam jih zavežem čez usta, sicer bi se kdo na ulici lahko pošalil in zavpil na pomoč.

— Svila se je težko trgala in s pogledom je poiskal škarje. Ko jih je opazil na toaletni mizici, jih je vzel in odrezal tri večje kose tkanine.

— Branil se je edino še človeček, a ko je dobil dve močni klofuti, se je pomiril in dovolil, da so mu zavezali robec čez usta. Nato so vse tri zvezali drugega z drugim v razdalji enega metra in jih spodili k vratom.

— Ko je ženska razumela, da bo ostala sama s fantom in da bodo vsi ti neznozi ljudje nazadnje odšli, je pred vsemi pohitela k vratom in jih odprla.

— Trije prijatelji so se še enkrat spogledali, in ko si je Stojan z obeh strani dobro ogledal ulico, je skupina petih ljudi, od katerih so šli trije spredaj in dva zadaj, stopila na ulico, jo hitro prečkala in izginila v senci košatih oreh, ki so rasli na cerkvenem dvorišču.

— Nenad in ženska sta jih spremljala s pogledi, dokler niso utonili v temo, nato pa sta se vrnila v sobo.

— Po izrazu njenega obraza je bilo videti, da ji je odleglo. Fant je bil obljubil, da ji ne bo ničesar storil, moža pa, ki se ju je bala, sta bila odšla in, kar je bilo glavno, zagotovo je vedela, da se ne bosta več vrnila. To je pomenilo, nato pa je treba vzdržati do jutra, do trenutka, ko bo fant odšel, nato pa bo vse mimo. Trdno se je bila že odločila, da bo že naslednji dan zapustila mesto, v katerem ji gori pod nogami, in da se ne bo več vrnila. Sicer pa, ali nima v Beogradu novega in vplivnejšega znanca kot je major von Kempfer, ki jo je ljubivo povabil in ki jo bo z veseljem sprejel — polkovnika Wolfganga von Meierchofa? Odšla bo tja in tam bo živila še bolj udobno in kratkočasno kot tukaj.

— Ostal nama je še majhen posel, lepota, — ji je rekel Nenad in izvlekel iz žepa list papirja, ki mu ga je bil dal Ranko. — Če mi tudi ti pomagata, vam obljubljam, da bom kmalu zapustil vašo hišo in vi se boste lahko malo pozabavali s svojo vestjo.

— Pomagala vam bom, — je ženska čakala pripravljena.

— Storiš bom vse, kar želite.

— Samo zato, da bi čimprej odšel? — se je pošalil fant.

— Pa tako nesirpno ste me pričakovali. Kako so nekatere ženske muhaste... Toda pustiva to. Tu imate listek. Na njem so imena in naslovi stanovanj treh ljudi iz vašega mesta: Lahko vam odkrito povem, da so to ovaduh, katerih grehi v resnici še zdaleč niso tako veliki kot vaši, a zadostujejo, da dobijo zanje kroglje v glavo. Prosim vas, da telefonirate von Kempferju, mu narekujete njihova imena in naslove in mu poveste, da so ovaduh samo na videz, medtem ko v resnici delajo za partizane in jim delajo dosti večje usluge kot Nemcem. Vam je jasno?

— Ženska je prikimala.

— Boste to storili?

— Bom.

— Nekajkrat je zavrtela neko številko, s katere se ni nihče oglašil.

— Fant je stal poleg nje, z glavo blizu slušalke.

— Ni ga doma, — je rekla ženska kot sama sebi.

— Potem je v poveljstvu, od koder vodi gonjo za mano in drugimi. Nikar na koncu vsega ne pokvarite.

— Ne skrbite, — je odvrnila in vajeno obračala številke.

— Sem že!... Prosim majorja von Kempferja... Recite, da je pri telefonu Olga Pavlović.

— Čakala sta nekaj trenutkov, nato pa je iz slušalke prodrl do Nenada jasen majorjev glas.

— Halo, mucka, še nisi šla spat?

— Ne, nisem. Tisto, kar si mi sporočil po Edschmidt, mi ni dalo spati. Ali je mogoče?

— Misliš na tistega bandita? Popolnoma! Neizpodbitno! Po bil mi je vod najboljših vojakov. Nocoj mi je vse pokvaril. Ko da je čutil, da ga bomo odkrili, je obvestil tudi tistega bandita kavarnarja in tistega njihovega zaščitnika, ki si mi njegovo ime povedala pred gospodom polkovnikom. Nikogar nisimo našli doma. Dušica, ko mi ta smrčavec pride v roke, ga bom živega odril.

— Ženska je čakala, da se je iz njega izlil ves gnev zaradi neuspeha, nato pa mu je rekla:

— Zdajle se je oglašil eden izmed mojih sodelavcev. Sporočil mi je imena treh ljudi, ki so nam kdaj pa kdaj storili majhno uslugo, zato pa so veliko pomagali tistim v gozdu.

— Izvrstno! — je vzkliknil major navdušen. — Vsa ena vesela novica nocoj... Mucka, izgovarjaj počasi ta vaša neumna imena, da bi jih čim pravilneje zapisal. Plačali mi bodo, tudi tisto, česar nisem mogel izplačati banditom, ki so mi ušli... Torej, govori!

— Vsako ime in priimek mu je narekovala črko za črko.

— Pri tretjem imenu se je major uprl:

— Toda, prosim te, dušica... ta človek nam je res storil uslugo. Ovadil nam je tistega učitelja. Da ni to kaka pomota?

— Ženska je odlično igrala svojo vlogo, ko da bi bilo od nje odvisno, ali ji bo oproščeno za vse tisto, kar je do tedaj storila.

— Major je bil zarjul.

— Dobil je bo. Se nocoj jo bo dobil... Dušica, zelo sem ti hvaležen. Tako sem ti hvaležen, da bom prišel in ti to osebno izrazil, brž ko izdam ukaz glede teh treh banditov.

— Toda... — Ženska je že namrščila čelo in poskušala najti izgovor, kako bi odložila njegov prihod.

(NADALJEVANJE)

Grenki spomini invalida iz Stožic

Med tistimi, ki so že leta 1941 s svojim delom povzročili, da so okupatorske oblasti začele šteti Ježico in okoliška naselja za »leglo komunizma«, je bil tudi tovariš Cveto Sedevčič, star zdaj 44 let, po vojni elektromonter pri železnici, zdaj pa invalidski upokojenec.

Mimogrede, na sprejemu za udeležence NOB na Ježici, je povedal nekaj iz svojega življenja. Partizan je postal 5. junija 1942, ko je prišel v II. grupo odredov na Molniku. Prep je bil član SKOJ in aktivist. Nj odšel na pohod preko Gorenjske na Stajersko, dodelili so ga zahodno-dolenjske-

mu odredu. Ob ustanovitvi Tomšičeve brigade je postal prostovoljno njen bорец.

S to brigado se je udeležil vseh bojev in tudi odšel na Stajersko januarja 1944. Dne 26. februarja so ga Nemci na Belih vodah ujeli ranjenega v roko. Bil je namestnik komisarja 3. čete 2. bataljona. Položajne oznake je imel le na rokavih bluze, na plašču pa nič. Zvečer, ko ga ni nihče videl, jih je strgal z rokava in uničil. Nemcem pa na zaslišanju natvezal, da so ga mobilizirali in vzeli s seboj.

Kot ujetnik je preživel križev pot po okupatorskih je-

čah. Bil je v Velenju, Celju in Mariboru, nekaj časa zračen talcev in na smrt obsojenih. Nemci so imeli seznam vodilnega kadra 14. divizije in so ujetnike zasiljevali, kdo je kdo. Tisti, ki je rekel, da ne pozna svojega komandanta ali komisarja, je bil tepen, saj se je to zdelo Nemcem nemogoče. Večina, med njimi tudi Sedevčič, se je izgovarjala, da poznajo svoje voditelje samo pod partizanskimi imeni, pravi priimki in imena pa da so bili tajnost.

Iz Maribora so Sedevčiča poslali v taborišče za vojne ujetnike v Mühldorfu. Tam je bilo mnogo ujetnikov raznih narodnosti, tudi ujetnikov bivše jugoslovanske vojske. Z nekaterimi izmed njih so se ujeti partizani slabo razumeli, prišlo je do preprirov in nazadnje je taboriščno vodstvo izločilo kakih 30—40 »rdečih upornikov«, ter jih poslalo v drugo, že kar kazensko, vsekakor pa mnogo hujše taborišče na letališču v Dresdenu. Menda ni treba posebej omeniti, da je bil med temi, taboriščni upravi v Mühldorfu neljubimi ujetniki, tudi Sedevčič...

V Dresdenu so morali naporno delati po cele dneve. Skupaj z njimi so bili povetlični samo Rusi. V tem taborišču je bil Sedevčič malo manj kot do osvoboditve. Tam je doživel tudi strašno zavezniško bombardiranje mesta v treh valovih, ki je zahtevalo na tisoče in tisoče žrtv med civilnim prebivalstvom.

»Ležal sem na tleh in z rokami grabil travo,« pripoveduje Sedevčič. »Bilo je svetlo kot podnevi, toliko svetlinah bomb so vrgli. Zemlja se je zibala kot ob potresu. Na glavo sem si dal kovček...«

Naslednji dan je bil sončen, ob enajstih pa so spet prileteli in začeli stresati bombe. Skoraj so zatrnili nebo, toliko jih je bilo...

Nekaj tednov preden se je mestu približala fronta, so jih odpeljali na Češko. Spotoma je

Sedevčič z dvema tovarišema ušel in se skril. Pričakali so Ruše in se skupaj z njimi udeležili pohoda proti Prazi, se je Sedevčič pripeljal na tankih in kamionih.

Po vojni je do leta 1963 delal, takrat pa so mu živci na nogah tako oslabele, da ni mogel več hoditi. Od tedaj dalje je bil doma na bolezenskem dopustu, lani decembra pa so ga upokojili.

»Koliko pokojnine pa imaš?« sem ga vprašal.

»Skoraj sram me je povedati. V odločbi je zapisano, da samo 28.000. Poleg tega kot delovni invalid prejemam še 5000 dinarjev. Toda upam, da je to samo začasno. Nimam namreč še urejenega svojstva borca pred 9. septembrom 1943.

Leta 1960 sem zbral vse dokumente in jih predložil v rešitev občinskemu odboru ZB za Bežigradom. Toda vse skupaj so mi izgubili in moral sem znova začeti vse od kraja. Potem mi je občina priznala udeležbo v NOB do zajetja. Po sedanjih predpisih odloča o priznanju ujetništva ali internacije v udeležbo v NOB republiški izvršni svet. To ne bi bilo nič hudega, če bi le bili hitrejši v reševanju.

Skratka, če ne bi imel žene v službi, bi mi predla precej trda. Občina mi je pripravljena dati nekaj priznane vrednosti, toda upam, da se bo vse uredilo, ko bom imel priznано vso udeležbo v NOB...« M. P.

Užaljenost esesovskega generala, trikrat na smrt obsojenega vojnega zločinca

Ni se še dobro posušilo črnilo na milih sodbah, izrečenih v Frankfurtu na Maini proti vojnemu zločincem iz Osvietice, že je nov sodni proces v Zvezni republiki Nemčiji razburil francosko in drugo evropsko javnost, predvsem pa članstvo organizacij nekdanjih borcev. Gre za zloglasnega komandanta Hitlerjeve 2. esesovske oklopne divizije »Das Reich« generala Heinza Lammerdinga, ki so ga po drugi svetovni vojni leta 1951 francoska vojaška sodišča obsodila trikrat na smrt zaradi izdajanja odlokov in sodelovanja pri množičnem pobijanju civilnega prebivalstva v francoskih mestih Tulle, Oradour in drugih krajih. Obsodili so ga v odsotnosti, ker pač svobodno živi v varstvu ZR Nemčije, kot inženir in gradbeni podjetnik.

Francoski zgodovinar Jacques Delarue je izdal knjigo, v kateri je priobčil dokumente o zločinu esesovske divizije »Das Reich« v Franciji. Ta knjiga je prevedena na 14 tujih jezikov, med njimi tudi v nemščino. Kot opomin bodočim generacijam in kot obdolžitev nacizma so v tej knjigi oživiljeni spomini na zločine Lammerdinga in njegove divizije. Med temi zločini se Francozi zelo dobro spominjajo tistega od 9. junija 1944. Takrat je Lammerdingova esesovska enota, na njegovo povelje, odpeljala iz njihovih domov v mestu Tulle 99 Francozov, med njimi tudi mladoletnike in jih obsedila. Na balkonih hiš, na električnih stebrih, na ulicah in na križiščih so več dni visele žrtve Lammerdinga in njegove esesovske divizije. Trupel nedolžnih žrtv niso smele pokopati njihove družine, marveč so jih, potem ko so nekaj dni visela po ulicah, zmetali v reko.

Po končani vojni je Lammerding ostal v Zahodni Nemčiji. V časopisih je bral, da ga je v njegovi odsotnosti, francosko vojaško sodišče v Bordeauxu 5. junija 1951 obsodilo na smrt, ker je bil kot hud vojni zločinec obtožen za množično morijo. Isto leto 10. julija in 25. septembra so ga francoska sodišča še dvakrat obsodila na smrt. Danes je »ugledni državljani« ZR Nemčije, Herr

Lammerding lahko zadovoljen, da je kljub vsemu ostal zunaj dosega pravice.

Zahodnonemški protifašistični list »Die Tat«, ki izhaja v Frankfurtu ob Maini, je lani 6. novembra pisal v zvezi z ne kaznovanimi vojnimi zločinci tudi o Lammerdingu. Našel je njegove zločine v Franciji in jih tudi dokumentiral. Opozoril je, da je bil Lammerding zaradi množičnih zločinov v Franciji obsojen na smrt. Pričakovati bi torej bilo, da v ZR Nemčiji kako sodišče tudi samo obtoži Lammerdinga, ali pa ga — kar bi bilo še bolj naravno — izroči francoskim oblastem zaradi izvršitve pravnomočne obsodbe. Toda namesto tega toži Lammerding glavnega in odgo-

vornega urednika lista »Die Tat« Ericha Sterzenbacha, ker da je list o njem pisal »netočno in žaljivo«.

Nekdanji Hitlerjev esesovski general trdi v svoji tožbi, ki jo je vložil pri düsseldorfskem sodišču — da so mu v Franciji prizadejali krivico, da so ga nepravilno obsodili, da je proces proti njemu v Bordeauxu protipraven, ker da je on, Lammerding, prišel v Tulle po že izvršenem zločinu (kar so z dokumenti in izjavami prič v Düsseldorfu ovrgli — Lammerding je bil tedaj v Tulleju in temu podobno).

Jasno je, da gre tu za poskus rehabilitacije še enega zločinca in negiranje zavezniških sodišč (nacisti v ZR Nemčiji

napadajo tudi mednarodno nürnberško sodišče). Tožbe proti glavnemu in odgovornemu uredniku lista »Die Tat« pa nikakor ne smemo razumeti kot tožbo proti določeni osebi, marveč kot nov napad nacističnih in revanšističnih sil na »Die Tat« kot antifašistični list, napad na vse tiste napredne sile v ZR Nemčiji, ki se upirajo povampirjenim nacističnim mračnjakom in tistim, ki jih podpirajo.

Na sodnih obravnavah 9. septembra in 21. decembra 1965 v Düsseldorfu je prišla do izraza tragikomičnost Lammerdingove tožbe. Se več, predsednik sodišča je »svetloval« Lammerdingu, naj tožbo umakne, »ker je iz dokaznega gradiva tožilstva v Dortmundu razvidno, da so v Tulleju pobili nedolžne francoske državljane.« Lammerdingov zastopnik pa je umik tožbe odklonil. Kot priče, ki naj bi potrdile njegovo nedolžnost, je Lammerding navedel tri nekdane esesovske oficije (!), od katerih je eden sodeloval pri obšarjanju Francozov v Tulleju, drugi pa je bil tam kot sodnik esesovske divizije.

Občinski svet francoskega mesta Tulle je poslal protestno pismo sodišču v Düsseldorf.

V imenu vseh bivših borcev in udeležencev odporniškega gibanja Francije je poslal protestno pismo akcijski komite odporniškega gibanja skupno z 42 združenji in organizacijami.

Sojenju v Düsseldorfu, ki se vse bolj spreminja v zahtevo po obsodbi Lammerdinga, prisostvuje zelo veliko domačih in tujih opazovalcev. Med njimi sta tudi dve družini žrtv iz Tulleja, pa tudi tainik Nacionalne federacije deportirancev, internirancev, udeležencev odporniškega gibanja Francie André Lerov, francoski zgodovinar Jacques Delarue in druge ugledne osebnosti iz organizacij borcev.

Uredništvo zahodnonemškega lista »Die Tat« premeta dnevno brzojavne izpise solidarnosti iz raznih evropskih dežel, v katerih zahtevajo kaznovanje Lammerdinga in drugih še ne kaznovanih nacističnih vojnih zločincev v ZR Nemčiji.

»Varuh zahodne civilizacije« polkovnik Hoare, Afričan britanskega rodu, bivši poveljnik plačan- cev v Kongu, je po vrnitvi iz Konga v Južnoafriško unijo izjavil, da so njegovi ljudje in on pobili od 5 do 10 tisoč Kongožanov, da pa so jih pobili premo, češ da živi v Kongu 14 milijonov Afričanov, katerih polovica je »bila kdaj pa kdaj v vrstah upornikov.« »Ubili komunista,« je poudaril Hoare, »je isto, kot ubiti škodljiv mrčes, ubiti afriškega nacionalista pa isto, kot ubiti kakšno žival.« Hoare je, po tej izjavi sodeč, norec, a kaj naj rečemo o tistih, ki so ga vzgajali in vzgojili, mu dali orožje v roke in ga nazadnje razglasili za »varuha zahodne civilizacije?«

»Novoletna voščila so popolnoma nekoristna, toda mi živimo v civilizaciji nekoristnega, hvala bogu!« je izjavil neki francoski industrijec, ki izdeluje — voščilnice. Tisti »hvala bogu!« mu je nedvomno prišel iz srca!

Dednostni zakon. Ameriški humoris. Mark Twain je nekdaj takole skušal razložiti dednostno teorijo: »Če vaš ded ni imel otrok, če vaš oče ni imel otrok, tedaj je več ko gotovo, da niti vi ne boste imeli otrok.«

»Usodna pozabljenost...« Paul Erlich, znani nemški zdravnik in znanstvenik, je nekdaj vprašal nekoga študenta pri kušnji: »Povejte mi kaj o funkciji vranice.« Student, ki se mu ni o tem vprašanju niti sanjal, je odgovoril: »Gospod profesor, res, to sem odlično znal, sem pa pozabil.« »Kakšna neprecenljiva škoda!« je vzkliknil Erlich in se smehljaj. »Nihče na svetu še ne ve tega, razen vas, zdaj ste pa še vi to pozabili!«

Nov češki aforizem: Hvali, pa boš uspel!

● Najvišji vrh na naših otokih v Jadranskem morju je Vidova gora na Braču (778 m), sledi mu vrh St. Petar na severnem delu otoka Črpa (638 m), nato pridejo: vrh Sv. Nikola na južnem delu otoka Hvara (626 m), vrh Osor na severnem delu Lošinja (588 m), Hum na otoku Visu (585 m) itd. V našem delu Jadrana je 1.233 otokov in otočkov; v to število so všteti školji (skale, ki štrlijo iz morja).

● Kakovost nove, tj. lanske letošnje pšenice je mnogo boljša kot kakovost pšenice, pridelane 1964. leta. Splošnemu zboljšanju pšenice je pripomogla v glavnem vrsta ruske pšenice »bezostaja«, ki je bilo lani precej posejane v Vojvodini. Med sedmimi vrstami nove pšenice, ki so jo preizkusili izvedenci zavoda za moko pri inštitutu živilske industrije v Novem Sadu, je bila najboljša naša domača vrsta pšenice »bankut« oziroma kruh, spečen iz te pšenice.

Zanimivo

Pšenica »bankut« je hkrati merilo za kakovost drugih vrst pšenice. Skoraj popolnoma enako dober kruh kakor iz pšenice »bankut« so spekli iz ruske pšenice »bezostaja«.

● Hruška, ki je v enem letu dvakrat rodila. Nešovanovič v Ivanjci ima ob hiši hruško, ki je v jeseni 1965. leta zbuja pozornost sosedov. Hruška je prvič obrodila 1964. leta, 1965. pa je imela toliko sadja, da jo je moral Nešovanovič podpreti. Ko so julija hruške dozorele ter so jih obrali, je gospodar opazil na hruški več skupnih cvetov, iz katerih so se pozneje razvili sadeži, ki so v novembru popolnoma — dozoreli. Hruške so bile izredno okusne. Domnevajo, da je ta nenavaden pojav posledica blage in sončne jeseni.

● Bosna in Hercegovina proizvajata skoraj polovico celotne jugoslovanske količine jekla (44,5 odstotka). Če se bo do 1970. leta uresničili predvideni načrt proizvodnje, bo dosegla proizvodnja v tej republiki 4.450.000 ton surove železne rude, 1 milijon ton surovega železa, več kot 1 milijon ton jekla in 752.000 ton jeklenih proizvodov.

● Tuji turisti, ki so se mudili v najbolj obiskanih krajih našega Jadrana, so leta 1965 večinoma uporabljali za potovanje po Jugoslaviji avtomobile (61,4 odst.). Železnice je uporabljalo manj turisti.

Cerkno, nekdanja partizanska prestolnica na Primorskem

stov (26,7 odst.), letala še manj (6,6 odst.), motokikle pa najmanj (0,9 odst.) tujih turistov.

● Bolnišnica v Kotoru, ki je bila ustanovljena pred devetimi stoletji, tj. 1067. leta, je imela poleg splošnega oddelka tudi infektivni oddelke za bolnike, ki so imeli razne kužne bolezni in za gobavce. Ta bolnišnica je bila za tedanje čase vsekakor dokaz visoke medicinske ravni.

«TV 15» izhaja vsak teden — Izdaja ga Predsedstvo Zveze združenih borcev NOV Slovenije — Zavod »Borec«, Ljubljana, Beethovnova 10 — Tisk in klišaji CZP Ljudska pravica, Ljubljana, Kopitarjeva 2 — List ureja uredniški odbor — Letna naročnina 1500 dinarjev oziroma 15 novih dinarjev — Posamezna številka stane 40 din. oz. 40 N. par — Naročnino pošljite na naslov: Uprava »TV 15«, Ljubljana, Beethovnova 10, prtlj., p. predal 558-XI, ali na čekovni račun pri Narodni banki 501-8-29 — Telefonske številke: Glavni in odgovorni urednik 21-901, tajništvo in novinarji 22-313, uprava 22-607 — Rokopisov ne vračamo.

Odgovori na »Znanje in spomin«

1. Narodnega heroja Jožeta Klunjskega-Vasja.
2. Stane Dobovnik-Krt.
3. Narodnega heroja Viktorja Avblja-Kudija.
4. Narodni heroj Tone Vidmar-Luka.

Znanje in spomin • Znanje in spomin • Znanje in spomin

Partizanski fotoreporter Jože Petek, ki je v leto svojega fotoaparata zajel doberšen del slavne poti 14. divizije, je na Feđermausu na Kozjanskem 8. februarja 1944 posnel tudi tovariša na sliki. Koga? — Ta tovariš je postal komandant 14. divizije novembra 1943. Zaradi njegove izredne sposobnosti, odločnosti in hrabrosti je divizija uspešno kljubovala nešteti nemški napadom in se prebila iz obroča na Ravnah.

6. januarja 1944 je s Suhorja krenilo okrog 1200 do 2000 oboroženih borcev na svoj veliki pohod čez Hrvaško. 14. udarna divizija je imela takrat posebno, zgodovinsko nalogo: zanehtati na ozemlju, na katerem je vladal nacistični teror, na Štajerskem, najširši ljudski upor proti okupatorju. — Ime politkomisarja 14. divizije (na sliki)? Fotografija je nastala dva dni zatem, ko je 14. divizija prekorčila Sotlo in stopila na slovenska tla.

To fotografijo je Jože Petek posnel pri Sv. Jani na Hrvaškem 10. januarja 1944 in na svoj celuloidni trak zabeležil namestnika politkomisarja Glavnega štaba NOV in PO Slovenije. Koga? — Zelo živo se še spominjamo podviga tega narodnega heroja, ko je bila 14. divizija na svojem legendarnem pohodu obkoljena pri Ravnah na Koroškem. Z nekaj tovariši iz štaba divizije je jurišal in svoji diviziji utrl pot.

Na sliki je namestnik komandanta 14. divizije, tak, kakršnega se spominjajo preživeli borci s pohoda 14. divizije. Ta čas je nosil čepico prvega, na Štajerskem uničenega nemškega vojaka. Ime namestnika komandanta 14. divizije? — Še poprej, med italijansko ofenzivo, je bil komandant bataljona kriminalnega odreda, nato komandant bataljona Sercejeve brigade in od septembra 1943 komandant brigade.

Novo leto 1944 je minilo srečno in mirno. Na komandi mesta v Čepovanu smo odpravljali zadnje pakete, ki jih je primorsko ljudstvo poslalo za praznike svojim borcem kot pribojšek. Čeprav sva imela s komandantom mesta tovarišem Maticem preveč dela, sva vse-

nuarja se je namreč začela nova nemška ofenziva proti osvobojenemu ozemlju. Sovražnik je prodiral po Banjški planoti, Trnovskem gozdu in iz Trebuše, zato smo se zgodaj zjutraj najprej umaknili v neko globel pod Laznami, od tam pa zvečer na Lokve, kjer smo prespali v

bilo tudi vedno bolj živahno. Hoteli smo tudi nadomestiti, kar smo med potikanjem po hribih izgubili. Vneto smo prebirali svoje zapiske, tiskano gradivo in knjige, v katerih je bilo gradivo o marksizmu in leninizmu.

Blížal se je že konec tečaja. Vedno več smo se morali učiti, vsakdo si je želel, da bi izpite opravil kar najbolje. Toda še vedno smo našli dovolj časa, da smo se pripravljali za miting. Po večerji smo se učili za posamezne točke. Jaz sem vadil pevski zbor. Poleg že znanih pesmi smo se učili tudi novih partizanskih. Prav dobro se spomi-

ni so pritiskali Nemci, okoli nas so švigale kroglice. Na hribu, okraj kozolca, sem še vedno videl tisto skupino naših. Prvi tovariš je brez oklevanja stekel v strmino ter med hišo in živo mejo srečno prišel v zavetje za hišo. Za njim je stekel drugi, ki pa je padel že čez nekaj hipov, po nekaj korakih. Tretjemu se je odprla torbica, vsebina se je stresla po snegu. Videl sem zvezek, beležke s predavanj. Zdaj sem tudi sam hitro stekel za njimi. Za menoj je bil še nekdo. Oba sva srečno prispela do hiše.

V zavesti, da sem zaenkrat na varnem, se ozrem nazaj v

Od tam bi se lahko upirali, če bi bilo treba, toda tovariša sta ta moj predlog odklonila.

Najprej je proti kozolcu ob živi meji stekel tovariš, ki je bil oblečen še v civilno obleko. Ravno prejšnji dan je bil prišel v Cerkno, da bi se udeležil naslednjega, sedmega tečaja. Za njim je stekel drugi, ki mu je bilo ime Ivan, toda v nasprotno smer, po stezi navzdol v Cerkno. Sam sem v zadnjem hipu skočil v tisto klet, zaprl vrata in se stisnil za dva velika soda. Ze sem zaslišal korake in nemško govorico. Trenutki so počasi minevali, v meni je naraščala napetost, vsak trenutek sem

NA KLANCU

eno novoletne praznike preživela v prijetnem vzdušju. Se bolj sem bil vesel, ko sem od štaba idrijskega vojnega področja dobil obvestilo, da bom

ostankih od bomb porušenega Winklerjevega hotela.

Čeprav je bil sovražnik na Lokovcu poražen, je kljub temu še nadalje napadal. Zato smo se naslednjega dne zjutraj umaknili proti Laznam. Tam smo vsi oboroženi tečajniki zasedli položaje proti Gorenji Trebuši, da bi tako ščitili hrbet našim brigadam, ki so se bojevale okoli Lokve. Pošteno nas je zeblo, mraz je vdiral skozi večinoma slabe obleke. Pošteno premraženji smo pozno ponoči odšli v bližnje kmetije, kjer smo pospali na podu kar drug prek drugega. Iz najsilajšega sna nas je ponoči zbudil dežurni s poveljem, naj se pripravimo na pohod. Bil sem zelo utrujen, glava me je bolela, po telesu me je spreletavala vročina, toda mi bilo časa, da bi mislil na kaj takega. Kam gremo, ni nihče vedel. Hodili smo v koloni po eden in v strogi tišini.

Pomikali smo se skozi temeni, zasneženi gozd, burja je divje zavijala okoli drevesnih krošenj. Nenadoma sem opazil, da ni več pred menoj nikogar več. Ko sem bolje pogledal, sem opazil, kako naša kolona bolj drži kot pa hodi po veliki strmini v dolino. Tudi sam dobro nisem vedel, kako sem priletel v tisto dolino. Le od daleč sem opazoval ves čas utripajoče luči. Utrujenost me je morila, hotel sem z največjo težavo, brzostrelka in nahrbtnik sta me tlačila k zemlji. Samo da bi malo počil in se naspal, sem si vroče želel...

Medlo se spominjam, kako smo v dolini prekorčili nekakšen most, šli mimo nekih hiš, nato pa spet navkreber, samo v hrib in hribe. Kako sem hodil, ne vem, od vročine sem bil že ves omotičen. Posamezniki so me prehiteli, dokler nazadnje nisem ostal sam na repu kolone. Z velikim naporom sem si prizadeval, da ne bi zaostal in da ne bi bil v breme tovarišem.

Proti jutru smo prišli na Šentviško planoto, kjer sem obležal. Naslednjega dne smo odšli proti Cerknemu. Vročina mi je popustila, zato sem hodil laže, pot pa se je močno vlekla. Ko smo prišli v Cerkno, prijazen vasico med hribi, smo bili vsi veseli, ker smo vedeli, da je zaenkrat konec stalnega peščenja, stradanja in naporov.

Udobno smo se razmestili po razredih v šoli, kjer smo spali. Učilnico smo imeli v prosvetnem domu, nedaleč od šolskega poslopja. Spet smo imeli dopolne predavanja, popoldne pa smo razpravljali. Vedno več tečajnikov se je odločalo, da bodo sodelovali v razpravah, zato je

njam, kako smo zvečer pred napadom vadili rusko pesem »Jesi zavtra vojna...«. Nikakor nam ni šlo, ker nismo imeli pisane besedila. Peli smo jo po spominu, nihče ni znal vseh kitic, niti ni nihče znal rusko. Zato se je vsaka vaja zategnila čez enajsto uro zvečer.

Tiste zadnje noči se nikomur tudi ni mudilo spat zaradi tega, ker smo računali, da bodo naslednji dan predavanja šele popoldne. O tem nas je obvestil tovariš Bratko takoj po končanem pouku. Namesto ob osmih naj bi se začela šele ob 14. uri. Obenem nam je tudi dejal, da naj se zaradi nevarnosti letalskega napada zjutraj izselimo iz šole ter se nastanimo po hišah. V šoli naj bi ostala samo zaščitna četa.

Skupini, ki sem ji pripadal tudi jaz, so nakazali precej prostorno sobo v neki hiši sredi vasi. Počutili smo se tudi brez skrbi, ker smo vedeli, da je po hribih okoli nas cela divizija.

Nastopilo je jutro 27. januarja... Vstali smo kot navadno že ob sedmih. Mraz je pritiskal, pod nogami nam je škripal sneg, ko smo odhajali proti kovačiji ob potoku, kjer smo zajtrkovali. Zeblo nas je, zato smo tudi pohiteli z zajtrkom in se takoj vrnili, vsaka skupina v svojo hišo. Tamkaj smo začeli obravnavati snov, ki smo jo slišali prejšnjega dne.

Najbolj živahno smo razpravljali, ko je kmalu po osmi uri počilo nekaj strelav v vasi. Nato smo zaslišali dolge rafale mitraljezov in brzostrelk. Prvi hip smo pomislili, da streljajo naši od veselja zaradi kake naše zmage.

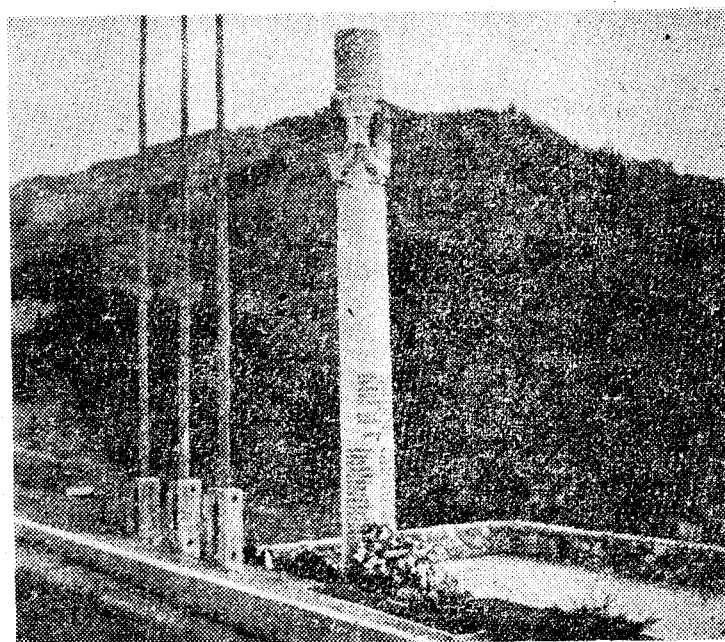
Naenkrat pa opazim, kako je neki tečajnik zraven mene zgrabil za puško in kar zletel po stopnicah iz hiše. Ne spominjam se več njegovega imena. Njemu so sledili tudi drugi. Jaz sem pobral šotorko v nahrbtnik, ga optal, si med tekom vrgel brzostrelko čez prsi in se tako znašel na hišnem pragu. Hitro pogledam na levo. Nemci! Stečem na desno stran ulice za drugimi tečajniki. Nekateri so bili že pod hribom, nekateri pa so bežali že po pobočju proti Labinjam. Sam sem tekel tesno ob zidovih in kaj kmalu prišel čez mali most. Pod hribom se nas je znašlo kakih pet. Za na-

dolino, proti šoli. Tam so bili še vedno naši. Skoraj ob istem času pa sem že zagledal, kako na drugem koncu hiše, za katero sem se skrival, leži partizan. Skočim k njemu in vidim, da ima prestreljeno glavo, toda da še živi. Skupaj s tovarišem, ki je pritekel za menoj, sva ga zgrabila in ga odnesla v hišo. Brž sva bila spet zunaj in spet sem pogledal v hrib. Tam sta dve tovarišici bežali za skupino, ki je poprej hitela mimo kozolca. Mitraljez je kosil obema pod nogami. Tako sem ugotovil, da proti Labinjam ni več možnosti za rešitev. Čutil sem se tudi, kako je mogoče tako silovito streljati iz mitraljeza na ta hrib in kako je mogoče biti borec, ki sva ga odnesla v hišo, ranjen v glavo, saj je stal med hišo in kletjo.

pričakoval, kdaj bodo prišli za menoj v klet. Brzostrelka mi je trepetala v rokah, kajti pripravljen sem bil ubiti prvega, ki bo stopil skozi vrata.

Otrpsem od groze. V zraku je tulče zaživžgalo in nedaleč od kleti je eksplodirala mina. Oboki so se stresli in skozi na pol razkrito stropno se je name vsula zemlja. Sledili sta eksploziji druge in tretje mine, vmes je zdrdral dolg rafal mitraljeza, počal je parabelum. Čeprav sem bil v nevarnosti, sem se razveselil eksploziji min, saj so bile znak, da prihajajo naši na pomoč. Brigade...

Ne vem, kako dolgo sem čepel za sodi, saj je vsaka minuta trajala celo večnost. Naenkrat sem zaslišal topotajpce korake in povelje: »Schnell! Schnell!« Vse tiho je postalo in to je na-

Spomenik sedemdesetih žrtvam na klancu pod Labinjami

Ko sem se takoj zatem ponovno ozrl proti šoli, sem videl, da so tam že Nemci. Pod hribom, od koder smo pribežali, tudi Nemci. Pred menoj pa hrib, kjer pada toča krogel! Spoznal sem, da sem v težkem položaju in veliki nevarnosti, da se nimamo kam umakniti. Predlagal sem tovarišema, ki sta bila z menoj, da bi se skrili v bližnjo na pol porušeno klet.

me še huje vplivalo kot streljanje. Nestrpno pričakujem, kaj se bo zgodilo. Ali morda ne preiskujejo Nemci hiše? Kaj za vraga se dogaja zunaj?

Nenadoma zaslišim domačo govorico, ves vesel skočim iz kleti in hlastno vprašam gospodinjino, kje so Nemci. Odgovori mi, da so šli doli v Cerkno. (NADALJEVANJE PRIHODNJO)